

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟΥ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ:**

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ»

**ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Χ. ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ, Ε. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ,
Α. ΧΑΙΔΟΥ (ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ)**

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ:

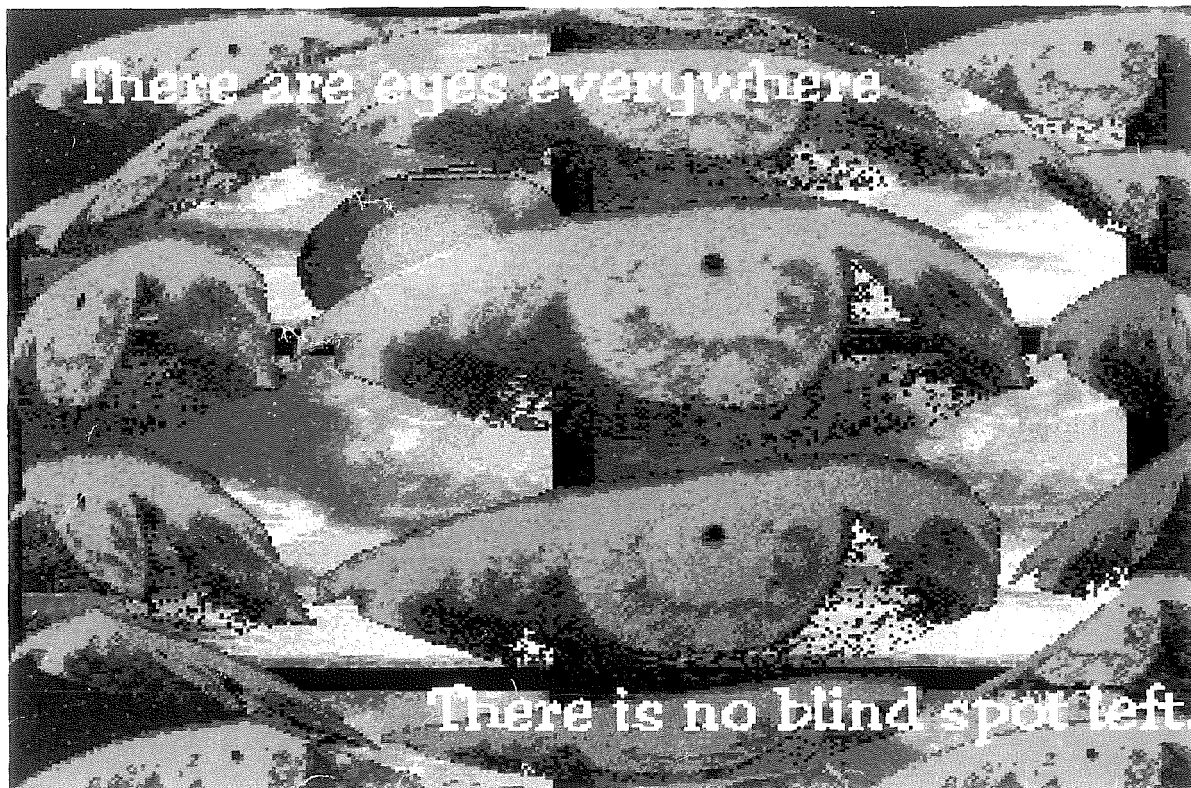
ΑΛΤΣΙΤΣΙΑΔΗ ΖΩΗ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ:

ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΘΕΜΑ: ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΧΩΡΟ:

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ SCHENGEN

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1 ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
2 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	4

I. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

3 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ .	8
4 ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ –	
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ.....	15
4.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ	
ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ	19

II. ΣΥΝΘΗΚΗ SHENGEN

5 ΠΕΡΙ SHENGEN.....	30
5.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ SCHENGEN.....	33
5.2 ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ.....	38
5.3 ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	43
5.4 ΠΑΝΟΠΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ	52
6 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	60
7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΗ SCHENGEN –	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	63
8 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	71

1 ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μελέτη αυτή ασχολείται με τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού χώρου, και πιο συγκεκριμένα με τη συνθήκη Schengen και την ηλεκτρονική επιτήρηση.

Περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώνεται η νέα αυτή μορφή κοινωνικού ελέγχου τόσο στον Ευρωπαϊκό όσο και στον Ελλαδικό χώρο.

Παρατηρούνται νέες τάσεις αντιμετώπισης του εγκλήματος, τάσεις που έχουν απήχηση και επιπτώσεις τόσο στο τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής όσο και στο ίδιο το άτομο, όσον αφορά τα δικαιώματά του, τις δυνατότητες προάσπισης τους, την παραβίαση της προσωπικής του ζωής, μέσα από τους φορείς και τους μηχανισμούς λειτουργίας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και της ηλεκτρονικής εποπτείας των πολιτών.

Η συνθήκη Schengen, σχετίζεται άμεσα με το νέο τρόπο ελέγχου των πολιτών από το κράτος. Υπογράφηκε το 1985 από τις χώρες Benelux και από τότε έως σήμερα, υιοθετήθηκε και θεσμοποιήθηκε σχεδόν από όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αναλύονται οι λόγοι γέννησης της Schengen, οι επιμέρους πολιτικές που υιοθετούνται από τα κράτη-μέλη, καθώς επίσης και οι φορείς πραγμάτωσης αυτών των πολιτικών.

Το σύστημα πληροφοριών Schengen, που στο εξής θα δίνεται ως συντομογραφία SIS (Schengen Information System) είναι το βασικό αντικείμενο ανάλυσης σε αυτή τη μελέτη.

Περιγράφεται η δομή αυτού συστήματος πληροφοριών, ποιοι φορείς το ελέγχουν, ποια τα υποψήφια για εγγραφή άτομα στις βάσεις δεδομένων του.

Επιχειρείται η προσέγγιση των επιπτώσεων εφαρμογής του, τόσο σε μικροκοινωνικό, όσο και σε μακροκοινωνικό επίπεδο, η συνεισφορά που ενδεχομένως θα έχει στο τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής, οι δικλείδες ασφαλείας για την προστασία της ασφαλούς διαχείρισης και διακίνησης της πληροφορίας, καθώς επίσης και οι αδυναμίες που παρουσιάζει η Συνθήκη κύριως μέσα από την εφαρμογή του SIS.

Λέξεις Κλειδιά: Κοινωνικός Έλεγχος, Πανοπτικό Μοντέλο, Συνθήκη Schengen, Ηλεκτρονική Επιτήρηση, Σύστημα Πληροφοριών Schengen (SIS),

2 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η μελέτη αυτή έχει ως αντικείμενο τη Συνθήκη Schengen, με βασικά σημεία ανάλυσης τις έννοιες της επιτήρησης και της ηλεκτρονικής εποπτείας των πολιτών καθώς και των νέων ανερχόμενων μορφών κοινωνικού ελέγχου.

Αρχικά, επιχειρείται να δοθεί ένας ορισμός του κοινωνικού ελέγχου, των κατηγοριών του, καθώς επίσης και των επίσημων φορέων που τον ασκούν. Τίθεται ο προβληματισμός όσον αφορά τη λειτουργία του στα πλαίσια του αρχικού του σκοπού ο οποίος αναλύεται.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι νέες τάσεις εφαρμογής του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και με ποιους τρόπους εφαρμόζονται στα σημερινά κοινωνικά πλαίσια του κράτους. Παρατηρείται η άρρηκτη σχέση μεταξύ ελέγχου και γραφειοκρατίας, με τη σύγχρονη μορφή που αυτή παίρνει στα πλαίσια της εποπτείας και επιτήρησης των πολιτών μέσω της γνώσης των αρχείων που δημιουργούνται για κάθε πολίτη ξεχωριστά και ακόμα περισσότερο για αυτούς που παρουσιάζουν ιστορικό ποινικού μητρώου.

Ακολουθούν κάποιες θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας της γραφειοκρατίας και της επιτήρησης των πολιτών, μέσα από τη θεωρία του Weber και του Foucault. Αναλύονται οι έννοιες του υπερελέγχου και της επιτήρησης μέσω του πανοπτικού μοντέλου αλλά και μέσω της γνώσης των αρχείων που κατά τον Weber, είναι η σημαντικότερη πτυχή εξουσίας που ένα κράτος μπορεί να έχει στα χέρια του προκειμένου να ελέγξει τους πολίτες του. Γίνεται μια προσπάθεια να γίνει κατανοητό πως μπορεί ένας τέτοιου είδους έλεγχος να έχει επιπτώσεις στην προσωπική και κοινωνική ζωή των

πολιτών μέσα στα πλαίσια ενός πολυπολιτισμικού πλέον κράτους, όπως αυτό προδιαγράφεται στη συνθήκη Schengen.

Στο δεύτερο μέρος αναλύεται η συνθήκη Schengen. Περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο δομείται η συνθήκη, τα κίνητρα δημιουργίας της καθώς και οι στόχοι που έχει θέσει. Παρουσιάζεται η ακριβής κατάσταση των μελών της συνθήκης καθώς επίσης και οι χρονολογίες σύμφωνα με τις οποίες η καθεμία ξεκίνησε τη συμμετοχή της.

Αναλύεται ο κυριότερος τροχός λειτουργίας της συνθήκης που είναι το Σύστημα Πληροφοριών Schengen, με μια περιγραφή του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί το σύστημα καθώς επίσης και τα κριτήρια εισαγωγής των υποψήφιων «πελατών» όσον αφορά την εισαγωγή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αναλύονται οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει ο λανθασμένος χειρισμός των δεδομένων από τις αρμόδιες αρχές καθώς επίσης και η κατάχρηση της διαχείρισης και μεταφοράς της πληροφορίας.

Δίνεται έμφαση στη παραβίαση της προσωπικής ζωής των πολιτών καθώς διαφαίνεται ότι βρίσκεται σε κίνδυνο, δεδομένου ότι τα προσωπικά δεδομένα μπορούν να αφορούν ακόμη και σεξουαλικές προτιμήσεις των ατόμων και υπογραμμίζονται οι δικλείδες ασφαλείας που έχουν θεσμοθετηθεί προκειμένου να αποφευχθεί η κατάχρηση εξουσίας.

Αναλύονται οι έννοιες της ηλεκτρονικής επιτήρησης και εποπτείας των πολιτών ως νέα μορφή κοινωνικού ελέγχου.

Παρεμβάλλεται μια ακόμη περιληπτική υποενότητα, όπου παρουσιάζεται μια προβληματική για τη περίπτωση της Ελλάδος, αφού δεν

είναι το βασικό ερώτημα αυτής της εργασίας. Γίνεται μια προσπάθεια να απαντηθούν ερωτήματα όσον αφορά την ετοιμότητα της Ελλάδος να υποδεχτεί τη συνθήκη και να την εφαρμόσει μέσα στα συγκεκριμένα κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά πλαίσια που ισχύουν στο χώρο της, καθώς επίσης γίνεται μια προσπάθεια κριτικής για το κατά πόσο η Ελλάδα,

ως κράτος-μέλος, μπορεί να αντεπεξέλθει στις προϋποθέσεις σωστής λειτουργίας της Schengen, όπως επίσης και των προβλημάτων που έχει αντιμετωπίσει αλλά και που πιθανόν θα αντιμετωπίσει κατά τη προσπάθεια εφαρμογής. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο προβληματικής γίνεται και μια μικρή συσχέτιση όσον αφορά την εφαρμογή νέων τάσεων κοινωνικού ελέγχου και στον Ελλαδικό χώρο.

Τέλος, επιχειρείται η συνολική εκτίμηση της λειτουργίας της συνθήκης και των παραγόντων εκείνων που μπορεί να αποβούν ικανοί να θίξουν τομείς όπως αυτός της προσωπικής ζωής των Ευρωπαίων πολιτών, αλλά και κάθε κράτους-μέλους της συνθήκης οσον αφορά τις έννοιες της εσωτερικής ασφάλειας και δημόσιας τάξης. Παράλληλα όμως αναφέρονται και τα θετικά αποτελέσματα που μπορεί να έχει η εφαρμογή της Schengen. Τα τελικά αποτελέσματα βέβαια, και τα οποία θα είναι ακόμη πιο έγκυρα από τα προβλεπόμενα, θα φανούν ύστερα από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της και αφού θα έχει υιοθετηθεί πλήρως (πρακτικά) από όλα τα κράτη-μέλη. Τότε θα είμαστε ικανοί να κάνουμε μια συσχέτιση και σύγκριση των αρχικών στόχων και σκοπών με τους πραγματικούς. Γι'αυτόν ακριβώς το λόγο, η συνθήκη

Schengen μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο περαιτέρω έρευνας, τόσο σε κοινωνιολογικό όσο και σε εγκληματολογικό επίπεδο.

Ι. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

3 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Η έννοια του ελέγχου προσδιορίζεται μέσα από μια σειρά ορισμών, ανάλογα πάντα με το θεωρητικό πεδίο προσέγγισης του αλλά και ανάλογα με το τομέα εφαρμογής του. Η σημασία της λέξης αυτής καθ'αυτής είναι η εξής: έλεγχος¹ = έρευνα για την αλήθεια, την αιτία, την ορθότητα, την ικανότητα, τη λειτουργία προσώπων αντικειμένων, καταστάσεων, ενεργειών, επίκριση, ανασκευή. Ελέγχω σημαίνει εξετάζω λεπτομερειακά, ανασκευάζω επικρίνω. Ποιος είναι όμως ο σκοπός του ελέγχου; Σκοπός του ελέγχου είναι η έρευνα για την αλήθεια όσον αφορά τη σωστή λειτουργία όλων όσων μπορούν να υποβληθούν σε αυτόν, προκειμένου να βεβαιωθεί ότι όλα λειτουργούν κατά το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Ελέγχω επομένως κατά προέκταση σημαίνει κατά κάποιο τρόπο και κατευθύνω, προσδιορίζω τα όρια, και άρα επεμβαίνω για να επηρεάσω όταν κάτι ξεφεύγει από την προγραμματισμένη και επιθυμητή κατάληξη ή λειτουργία του. Ο Έλεγχος επομένως είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη παρέμβαση.

Στη περίπτωση του κοινωνικού ελέγχου η παρέμβαση αυτή γίνεται σε κοινωνικά πλαίσια, σε πλαίσια δηλαδή που αφορούν οργανωμένα κοινωνικά σύνολα, τα οποία προκειμένου να διαιωνίσουν την οργανωμένη τους ύπαρξη

¹ Τεγόπουλος-Φουτρακης, Ορθογραφικό και ερμηνευτικό λεξικό, 1993

καλούνται να υπακούουν σε συγκεκριμένους νόμους και να ακολουθούν συγκεκριμένους και κοινωνικά προσδιορισμένους κανόνες συμπεριφοράς.

Η αναγκαιότητα ύπαρξης αυτών των κανόνων/νόμων θα ήταν άτοπη αν όλες οι συμπεριφορές που εκδηλώνονταν στο κοινωνικό σύνολο ήταν αποδεκτές από αυτό και μάλιστα αν όλες οδηγούσαν αναμφισβήτητα στο ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή την συντήρηση του συστήματος.

Η έννοια του κοινωνικού ελέγχου αναφέρεται στην ικανότητα της κοινωνίας να βρίσκεται σε τάξη και προσδιορίζεται² ως την ικανότητα των κοινωνικών υποσυστημάτων (οικονομίας, τεχνικής, επιστήμης, πολιτισμού) για αυτορρύθμιση και αυτοοργάνωση. Μπορεί επίσης να προσδιοριστεί ως οι στρατηγικές, οι θεσμοί και οι κυρώσεις μέσω των οποίων, επιδιώκεται η σύννομη συμπεριφορά ή ακόμα και ως τη κοινωνική αντίδραση σε μια συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται αποκλίνουσα. Υποσυστήματα του κοινωνικού ελέγχου αποτελούν η θρησκεία, η ηθική, η γνώση, η διαπαιδαγώγηση και το δίκαιο, ενώ φορείς του είναι η εκκλησία, η κοινή γνώμη, η επιστήμη, η οικογένεια, το σχολείο, η αστυνομία και η δικαιοσύνη³.

Ο κοινωνικός έλεγχος μπορεί να περιγραφεί ως ένα είδος συμβολαίου μεταξύ των ατόμων αλλά και της κοινωνίας η οποία έχει δημιουργήσει τις κανονικότητες. Αυτό που πρέπει να μελετηθεί είναι η επίδραση του κοινωνικού ελέγχου στο κοινωνικό σύνολο και κάτω από ποιες συνθήκες τα συστήματα του συνόλου αυτού προσαρμόζονται στις απαιτήσεις λειτουργίας του.

² Λαμπροπούλου Ε, 1994, 37

³ Kaiser 1988: 217, που αναφέρεται στη Λαμπροπούλου, 1994: 77.

Στα πλαίσια της κοινωνιολογίας και κατ'επέκταση της εγκληματολογίας, η συμπεριφορά αυτή που δεν αφορά αποδεκτά πρότυπα και δεν εξυπηρετεί το κοινωνικό σώμα, ονομάζεται παρεκκλίνουσα ή μη κανονιστική ή ακόμα και «παθολογική» κατά το Durkheim⁴ ή “δυσλειτουργική” κατά το Merton⁵ και μπορεί να προκληθεί είτε από ατομικά, ενδογενείς αίτια που επιδρούν στη εκδήλωση της κοινωνικής δράσης του ατόμου είτε από κοινωνικά που αφορούν το γενικότερο περιβάλλον μέσα στο οποίο κοινωνικοποιήθηκε το άτομο⁶.

Στη πρώτη περίπτωση, αυτή των ενδογενών παραγόντων, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά μπορεί να οφείλεται σε βιολογικές ή ψυχολογικές δυσλειτουργίες όπως είναι για παράδειγμα η τρέλα. Η περίπτωση αυτή δε θα μας απασχολήσει στη μελέτη αυτή.

Στη δεύτερη περίπτωση, αυτή των κοινωνικών παραγόντων, κατά τον Merton⁷, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά μπορεί να προκληθεί είτε γιατί το άτομο προκειμένου να πραγματοποιήσει κάποιο στόχο του χρησιμοποιεί λανθασμένα μέσα, είτε γιατί μπορεί να υπάρξει ασυμβατότητα μεταξύ των σκοπών και των μέσων, το άτομο να οδηγηθεί σε αποτυχία που μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την “ανομική” συμπεριφορά του.

Αυτή ακριβώς τη συμπεριφορά ή πράξη, ο κοινωνικός έλεγχος καλείται να εξαλείψει ή αν όχι να εξαλείψει να περιορίσει. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος ύπαρξης του. Το θεμέλιο και το κίνητρο γένεσής του.

⁴ T.B Bottomore, 1990, 83

⁵ N.S Timasheff-G.A Theodorson, 1980, 439-442

⁶ Α.Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου, 1984, 34

⁷ Ιακ.Ι.Φαρσεδάκης, 1996, 102

Οι κοινωνικές συνθήκες στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι κατά κάποιο τρόπο υπεύθυνες, γιατί αυτές τελικά δίνουν την επιλογή στα άτομα για το ποια μέσα θα ακολουθήσουν για την επίτευξη των στόχων τους και για το ποιους στόχους θα βάλουν. Ακόμα και για το τρόπο που θα ενεργήσει το κάθε άτομο ή κάθε ομάδα ατόμων, το κοινωνικό σύστημα έχει βάλει κάποια όρια. Τα όρια αυτά μπορεί να έχουν τη μορφή του νόμου ή του θεσμού, μπορεί όμως να είναι και άτυπα, να μην τυποποιούνται δηλαδή σε κατηγορίες και κανόνες συμπεριφοράς αλλά να υπονοούνται και να εφαρμόζονται θεωρητικά και προφορικά.

Ο κοινωνικός έλεγχος επομένως μπορεί να έχει, σε μια γενίκευση του, δύο μορφές και να ασκείται σε δύο επίπεδα⁸. Μια μορφή του κοινωνικού ελέγχου είναι ο επίσημος/θεσμοποιημένος κοινωνικός έλεγχος που αφορά τους φορείς εκείνους που έχουν τεθεί από το ίδιο το κράτος και οι οποίοι φέρουν πάντα την ταυτότητα του. Είναι οι μηχανισμοί εκείνοι που έχουν πάρει τη μορφή οργανωμένων συστημάτων πραγμάτωσης κοινωνικών αναγκών. (π.χ στρατός, δικαιοσύνη). Σε αυτή του τη μορφή, ο κοινωνικός έλεγχος δρά σε επίπεδο τυπικό και έννομο, με όλη την εργαλειακή σημασία που μπορεί να έχει ο όρος της νομιμότητας. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος δεν αμφισβητείται και λειτουργεί γενικευτικά και χωρίς εξατομικεύσεις.

Η δεύτερη μορφή του κοινωνικού ελέγχου είναι η άτυπη μορφή, και δρα σε επίπεδο μη-θεσμοποιημένο. Αυτό σημαίνει ότι το άτομο μπορεί να κατακριθεί από ομάδες ή άτομα που βρίσκονται στο άμεσο ή έμμεσο

⁸ Η.Δασκαλάκης, 1985, 23-27

οικογενειακό περιβάλλον του, από ομάδες στις οποίες συμμετέχει στη καθημερινή του κοινωνική ζωή όπως είναι οι παρέες του. Αυτό βέβαια δε σημαίνει πως η μορφή αυτή ελέγχου είναι μικρότερης σημασίας από αυτή του επίσημου. Αντίθετα θα μπορούσαμε να πούμε ότι το άτομο μπορεί να αισθανθεί εντονότερα τιμωρημένο και θιγμένο στη περίπτωση της απόρριψης

του από το περιβάλλον του. Ο ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος συνδέεται βέβαια άρρηκτα με τον επίσημο, αφού ο τελευταίος θεμελιώθηκε από την αρχή της "κατασκευής" του, από την αντίδραση κάποιων ομάδων και τελικά του συνόλου. Όταν τα αισθήματα φιλαληθείας⁹ και συγκεκριμένα του οίκτου και της εντιμότητας μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, μιας ορισμένης εποχής προσβάλλονται, τότε ο βαθμός αυτής της προσβολής καθορίζει και το μέγεθος του κοινωνικού ελέγχου που πρέπει να ασκηθεί στο άτομο το οποίο τα προσέβαλε. Το κράτος στη συγκεκριμένη περίπτωση, και όχι μόνο, λειτουργεί σα μια μηχανή εξουδετέρωσης του διαφορετικού από το κοινωνικά αποδεκτό στοιχείου. Λειτουργεί ως παραδειγματικός τιμωρός και οργανώνει τον εξορισμό της ανομίας και κατ'επέκταση του ατόμου που την εκδήλωσε.

Στα πλαίσια μιας τέτοιας θεώρησης του κοινωνικού ελέγχου, αλλά βέβαια και του επίσημου φορέα του, που δεν είναι άλλος από το ίδιο το κράτος, οι κινήσεις προς μια Ενωμένη Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η συνθήκη του Μάαστριχ και του Άμστερνταμ, η συνθήκη Σένγκεν μπορούν να κατανοηθούν όσον αφορά το κίνητρο δημιουργίας τους.

⁹ Α.Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου, 1984, 30

Ο κοινωνικός έλεγχος υπό το πρίσμα αυτών των κινήσεων ενδυναμώνεται στο όνομα μιας δημοκρατικότερης, στενά συνδεδεμένης κοινωνίας, που αποτελείται πλέον από συστήματα ακόμα πιο περίπλοκα από αυτά που βρίσκονται κάτω από την επίδραση ενός και μόνο κράτους. Η πολυπολιτισμικότητα που δραστηριοποιείται μέσα στα πλαίσια αυτών των θεσμών όπως της Ε.Ε φέρει μαζί της, όχι μόνο μεγαλύτερη δύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και μεγαλύτερες μορφές ελέγχου της κοινωνικής και ακόμα της ατομικής ζωής του κάθε πολίτη.

Στις επιστήμες που έχουν σχέση με τη παρέκκλιση, ο κοινωνικός έλεγχος ταυτίζεται με τη συμβατική συμπεριφορά και οριοθετείται σε ένα νέο πλαίσιο, αυτό της αυτοπειθάρχησης. Η αυτοπειθάρχηση είναι το αποτέλεσμα της σύγκρουσης ανάμεσα στην ανάγκη για τυποποίηση των τρόπων ζωής, ώστε να διατηρούνται σταθερές οι προσδοκίες των ανθρώπων, και στην ικανοποίηση της κοινωνίας για αυτοοργάνωση. Στη σύγχρονη κοινωνία οι παράγοντες αυτοπειθάρχησης δε βρίσκονται στον εξωτερικό κόσμο αλλά στο ίδιο το άτομο.

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος έχει διεισδύσει σε πληθώρα άτυπων ελέγχων, που έχουν παγιωθεί σε μια δομή προσδοκιών. Με αυτές τις προσδοκίες τα άτομα έρχονται αντιμέτωπα, και εφόσον οι διαδικασίες ταύτισης είναι επιτυχείς, τις εσωτερικεύουν, λειτουργούν με βάση αυτές και έτσι επιτυγχάνουν την αυτοπειθάρχηση. Μέσα δηλαδή από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης τα άτομα εσωτερικεύουν τους κοινωνικούς κανόνες και η ταύτιση τους με αυτούς γίνεται φυσιολογικά και συνείδητα. Επομένως αυτό

που επιδιώκει τελικά ο κοινωνικός έλεγχος είναι τη μαζική παραγωγή φερέγγυων και χρήσιμων ανθρώπων και όχι την καταπίεση της εγκληματικής συμπεριφοράς¹⁰.

Σε πολιτιστικό επίπεδο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο κοινωνικός έλεγχος αποτελεί το σύνολο των πολιτιστικών προτύπων, κοινωνικών συμβόλων και πρακτικών με τη βοήθεια των οποίων κοινωνικές ομάδες και άτομα λύνουν αντιθέσεις και συγκρούσεις. Στη Συνθήκη Schengen παρατηρούμε τη δημιουργία ενός ενιαίου πολιτιστικού χώρου - αλλά αυτός ο ενιαίος χώρος χαρακτηρίζεται από ένα μείγμα παραδοσιακών και σύγχρονων νοοτροπιών που αποπροσανατολίζουν το υποκείμενο και το κάνουν να αισθάνεται ότι έχασε την παραδοσιακή, χωρίς να αποκτήσει μια συγκροτημένη σύγχρονη ταυτότητα. Το αποτέλεσμα μιας τέτοιας κατάστασης μπορεί να είναι ένα σύστημα αξιών και κανόνων που θα μοιάζει με ένα άμορφο κατασκεύασμα που θα είναι ανίκανο να αντιδράσει ευέλικτα και αποτελεσματικά σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο περιβάλλον και επομένως το σύνολο αυτό των πολιτιστικών προτύπων να βρεθεί υπο αμφισβήτηση και ενδεχομένως να προκαλέσει συναισθήματα ανασφάλειας στους πολίτες.

¹⁰ Λαμπροπούλου Ε, 1994, 37

4 ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ

Ζώντας σε μια πλουραλιστική κοινωνία όπου ιδεολογίες, παραδόσεις, ήθη και έθιμα, στάσεις και συμπεριφορές περιγράφουν όχι μόνο ένα κοινωνικό σύστημα που αντιπροσωπεύεται από ένα κράτος αλλά ένα σύστημα που έχει υιοθετηθεί από μια πληθώρα φυλών και λαών, ο κοινωνικός έλεγχος προβάλλει με εντονότερα αιτήματα από ποτέ άλλοτε στην ανθρώπινη ιστορία και πράξη.

Αυτό που αλλάζει είναι πλέον η μορφή του και όχι το νόημα του. Το νόημα παραμένει διαχρονικό και αμετάκλητο αφού η εξουσία πηγάζει μέσα από αυτόν.

Ενδεχομένως γίνεται κατανοητό ότι εξουσία και έλεγχος ταυτίζονται. Η μορφή που παίρνουν καλύπτεται από ένα μανδύα εξυπηρέτησης του κοινού καλού που στην ουσία εκτός από αυτή τη λειτουργία, επιτελούν και αυτή της καθοδήγησης προς το συμφέρον της κατεστημένης τάξης πραγμάτων. Η πρόταση αυτή δεν έχει απαραίτητα μόνο καλό ή μόνο κακό νόημα. Παρουσιάζει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.

Έτσι από τη μια πλευρά εξυπηρετείται το κοινό καλό προσπαθώντας να δημιουργήσει προστατευτικές διαδικασίες όσον αφορά το πλήθος των πολιτών προκειμένου να παραμείνει ανέπαφο από τυχόν εγκληματικές πράξεις. Μέσα από αυτή τη διαδικασία βέβαια εξυπηρετούνται και άλλα συμφέροντα, που αφορούν την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών του κράτους σε τυχόν ανερχόμενες δυσλειτουργίες οι οποίες μπορούν να

δημιουργηθούν από μεμονωμένα άτομα ή ακόμα και από οργανωμένα σύνολα ατόμων – οργανωμένο έγκλημα – και να επιδράσουν αρνητικά στην αρμονική ροή του συστήματος και στην συντήρηση της κατεστημένης τάξης πραγμάτων.

Ωστόσο, όσον και αν αυτή η λειτουργία που αποτελεί ο κοινωνικός έλεγχος παρουσιάζει αυτά τα πλεονεκτήματα – γιατί ο πολίτης κάθε κράτους επιθυμεί να αισθάνεται ασφάλεια μέσα στο χώρο που ζεί και δρά καθημερινά – χρειάζεται να τονισθούν και κάποια αδύνατα σημεία του, όσον αφορά τις νέες πρακτικές που χρησιμοποιούνται κατά την εφαρμογή του.

Μια κοινωνία δε παραμένει ποτέ σταθερή. Αντίθετα αλλάζει και εξελίσσεται ανάλογα πάντα με τα νέα κοινωνικά δεδομένα, τις νέες ανάγκες που προκύπτουν από αυτή την εξέλιξη. Επόμενο ενός τέτοιου φαινομένου, είναι να αλλάζουν και κάποιοι παράγοντες με βάση τους οποίους ρυθμίζεται και το σύστημα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου:

- α) ο τρόπος που εκδηλώνονται κάποιες ανομικές συμπεριφορές,
- β) οι κατηγορίες των πράξεων που θεωρούνται παράνομες,
- γ) οι πολιτικές που εφαρμόζονται προκειμένου να αντιμετωπιστούν,
- δ) το ίδιο το Ποινικό Δίκαιο.

Επειδή η σημασία του κοινωνικού ελέγχου σχετίζεται άμεσα με τους τρόπους που υιοθετεί μια κοινωνία προκειμένου να καταλήξει στη πάταξη των ανομικών συμπεριφορών που εκδηλώνονται στο χώρο της, έχει σημασία να κατανοηθεί ότι ο στόχος αυτής της εξουδετέρωσης, θεωρητικά τουλάχιστον, δεν είναι το άτομο αλλά ο τρόπος συμπεριφοράς του. Αφετηρία

δηλαδή του ελέγχου δεν είναι η καταστροφή του ίδιου του ατόμου. Στόχος του είναι η σταθεροποίηση της συμπεριφοράς του ατόμου μέσα στα πλαίσια των κοινωνικά προσδιορισμένων κανόνων και επιταγών, καθώς επίσης και ο εκφοβισμός του σε περίπτωση που το άτομο επιθυμήσει να προβεί σε εγκληματικές πράξεις. Επομένως και οι πρακτικές που θα ακολουθεί θα πρέπει να δομούνται με βάση αυτόν το κανόνα ο οποίος όμως επηρεάζεται από τις αλλαγές των τεσσάρων αυτών παραγόντων που αναφέρθηκαν παραπάνω. Χρειάζεται λοιπόν να εξεταστεί αν αυτός ο κανόνας ή αρχή, τηρείται σε όλες τις περιπτώσεις και συγκεκριμένα στις νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου όπως είναι π.χ η ηλεκτρονική επιτήρηση.

Η ηλεκτρονική επιτήρηση αναφέρεται στα ηλεκτρονικά δεδομένα που επιτρέπουν την επιβεβαίωση του «στόχου» που αφορά (άτομα) όπως π.χ τη γεωγραφική θέση που βρίσκεται και τη φυσιολογική κατάσταση. Τα δεδομένα αυτά είναι με τέτοιο τρόπο δομημένα στο σύστημα ώστε να εξυπηρετούν τον έλεγχο των ατόμων εκ μέρους των φορέων που το χρησιμοποιούν.

Παράδειγμα είναι η τοποθέτηση κυκλωμάτων επιτήρησης, όπως κάμερες και ηλεκτρονικά βραχιόλια¹¹, στα σπίτια ατόμων που βρίσκονται σε περιορισμό λόγω κάποιας ποινικής κύρωσης (π.χ ναρκομανείς) που τους έχει αποδοθεί. Υπάρχουν τρεις μορφές ηλεκτρονικής επιτήρησης: α) Η ενεργητική επιτήρηση, β) η παθητική επιτήρηση και γ) η ανιχνευτική. Η ηλεκτρονική επιτήρηση βέβαια σε αυτές τις περιπτώσεις, πέραν

¹¹ Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 5-10/1990-1992, 238.

της “εξυπηρέτησης” που προσφέρει όσον αφορά την αποσυμφόρηση των φυλακών και τον έλεγχο των ατόμων, ώστε να γνωρίζουν οι αρμόδιες αρχές ανά πάσα στιγμή που βρίσκονται οι ελεγχόμενοι και πολλές φορές τι συναισθήματα έχουν, συνεισφέρει και στην εξάπλωση μιας νέας σχετικά τάσης και διαδικασίας αντεγκληματικής πολιτικής που ονομάζεται “widening the net”¹², εξάπλωσης δηλαδή των κοινωνικών εκείνων δικτύων που εμπλέκονται στη διαδικασία εφαρμογής του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

¹² Η έννοια του net widening παρουσιάζεται ημιτελής και ο βασικός προβληματισμός της είναι κατά πόσο οι εναλλακτικές ποινές δίνουν λύση στο πρόβλημα του σωφρονιστικού πληθυσμού, αν δηλαδή αντικαθιστούν πράγματι ποινές φυλάκισης ή απλώς έρχονται να προστεθούν με απώτερο σκοπό να αντικαταστήσουν ήδη υπάρχουσες ηπιότερες εναλλακτικές της στέρησης της ελευθερίας ποινές. Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 5-10/1990-1992, 227-228.

4.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ

Η νέα αυτή τάση, θα επιχειρηθεί να μελετηθεί με σημείο αναφοράς τις πολιτικές ιδεολογικές και τεχνολογικές συνθήκες του σύγχρονου καπιταλισμού, την έννοια της γραφειοκρατίας, μέσω του περιεχομένου που αυτή παίρνει κάτω από την έννοια της εποπτείας των πολιτών, με τον κοινωνικά τυπικό, θεσμικά δηλαδή κατοχυρωμένο, έλεγχο και την έννοια του σύγχρονου, του μοντέρνου κράτους εξουσίας, τις δυνάμεις και συμφέροντα που έχουν ενδυναμώσει την εξάπλωσή της.

Τα συστατικά γνωρίσματα¹³ του κράτους κατά τον Weber μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

1. Το κράτος είναι μια ορθολογικά οργανωμένη εξουσιαστική κοινωνική σχέση, που στηρίζεται σε ισχύουσες ρυθμίσεις, οι οποίες άλλοτε συμφωνούνται και άλλοτε επιβάλλονται.
2. Το κράτος διαθέτει το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης φυσικής βίας. Αυτό είναι άλλωστε και το μέσο που αποδίδει στο κράτος την ουσία του¹⁴
3. Είναι μια πολιτική ένωση που περιέχει την ύπαρξη ενός διοικητικού επιτελείου και την εκ' μέρους του δυνητική χρήση του ειδικού εξουσιαστικού μέσου της φυσικής βίας σε

¹³ Πάσχος, 1991, 90

¹⁴ Weber, 1987, 96.

ορισμένο χώρο.(Βία=φυσικός καταναγκασμός, που ασκείται με περιορισμό της ελευθερίας κινήσεων, με σωματικό τραυματισμό ή με φυσική εξόντωση).

Η γενικότερη προβληματική του θεμελιώνεται στην εκτίμηση ότι ο δυτικός πολιτισμός περιέχει δύο κρίσιμα στοιχεία¹⁵ που αποτέλεσαν τις ιστορικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του καπιταλισμού:

1. την προώθηση και τελικά επικράτηση του ορθολογισμού και
2. την εγκαθίδρυση και τελικά επικράτηση των κοινωνικών θεσμών, που προκύπτουν από την ιδιοτελή δράση των ατόμων και υπηρετούν κάποιους συγκεκριμένους στόχους.

Η ιστορική συγκρότηση του σύγχρονου κράτους οφείλεται πρώτα απ'όλα στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των διεθνών μετασχηματισμών και στις επιπτώσεις από τη δημιουργία τακτικών, πειθαρχημένων, πολυάριθμων και άρτια εξοπλισμένων εθνικών στρατών.

Η νέα τάση εφαρμογής του κοινωνικού ελέγχου γίνεται εξαρτημένη μεταβλητή των κοινωνικών αναγκών και συμφερόντων, οι οποίες παραμένουν σχετικά σταθερές. Προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες της κοινωνίας στα νέα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί στο χώρο του ποινικού συστήματος και των φορέων που το εκφράζουν, χρειάστηκε να χρησιμοποιηθεί η νέα τεχνολογία και σαφώς η ιδεολογία που κρύβεται πίσω από αυτήν και πίσω από τις ανάγκες, για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου.

¹⁵ Πάσχος, 1991, 80

Η επίτευξη βέβαια του στοχου αυτού, που δεν είναι άλλος απο την εκπλήρωση των κοινωνικών αναγκών, γίνεται πάντα μέσα απο διαδικασίες που διαδραματίζονται μέσα σ'ένα πλέγμα σχέσεων εξουσίας. Η αλληλόδραση του πλέγαματος αυτού συμβαίνει μεταξύ του κράτους (εξουσία) και των πολιτών (εξουσιαζομένων).

Ο καθαρότερος τύπος εξουσίας είναι κατά τον Weber αυτός που ασκείται μέσω του γραφειοκρατικού διοικητικού επιτελείου. Σε δύο οπτικές¹⁶ του Weber για τον ορθολογισμό της σύγχρονης γραφειοκρατίας πρέπει να δοθεί έμφαση και προσοχή: Πρώτον : οι γραφειοκρατικές αποφάσεις και οι γραφειοκρατικοί μηχανισμοί εξαρτώνται από τη γνώση των αρχείων. Αυτό έχει να κάνει με την εξουσία της πληροφόρησης που υπάρχει στη κεντρική οργάνωση παρά με τη παράδοση ή τη χαρισματική έμπνευση. Η διοικητική γραφειοκρατία σημαίνει απαραίτητα εξουσία μέσω γνώσης. Δεύτερον : η διοικητική γραφειοκρατία βασίζεται στη ορθολογική πειθαρχία. Ο Weber ισχυρίζεται πως στο τομέα της διοίκησης, η γραφειοκρατία είναι ανάλογη με τη μηχανή στο βαθμό που υποκειμενικά στοιχεία θέλησης και διάθεσης εξουδετερώνονται.

Η πιο σημαντική επίπτωση της ορθολογικής γραφειοκρατίας είναι το γεγονός ότι ο ελεγκτής, ο εξουσιαστής, ο επικεφαλής μιας τέτοιας γραφειοκρατίας μπορεί να προβλέψει με μεγάλη σιγουριά, ότι οι προσταγές του θα γίνουν πραγματικότητα, μέσω μιας αλυσίδας διαταγών και αυτό μέσω μιας ιστορικής ασταμάτητης τάξης πραγμάτων.

¹⁶ Weber.M, 1978, 255 που αναφέρεται ο Dandeker.C, 1990, 9-10

Επιπλέον αυτού του είδους η δράση ή το σκεπτικό βασίζεται σε ορθολογικούς υπολογισμούς που πηγάζουν από τη θεσμοποίηση της γνώσης που εγκαθιδρύεται στα αρχεία των γραφειοκρατιών. Η ορθολογική διοίκηση είναι μια συνένωση της γνώσης και της πειθαρχίας. Το κράτος με αυτό τον τρόπο είναι μάλλον αναγκαστικός παρά εθελοντικός οργανισμός συμμετοχής, ο οποίος έχει δικαίωμα εξουσίας πάνω στο μέλη του μάλλον από τη στιγμή της γέννησής τους. Η δυνατότητα επιτήρησης στη σύγχρονη κοινωνία είναι τέτοια, όπου ο διαχωρισμός μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χώρου είναι μάλλον υπόθεση του κράτους, της πολιτείας. Για τους λόγους αυτούς μπορούμε να ισχυριστούμε πως η γραφειοκρατική διοίκηση σημαίνει αδιαμφισβήτητα πως ο πληθυσμός ενός κράτους ζει κάτω από μια σταθερή και υπολογίσιμη πολιτική τάξη. Όποιες και αν είναι οι πραγματικές συνθήκες ελευθερίας ή δημοκρατίας, η πολιτική τάξη πραγμάτων επιτρέπει τον ορθολογικό, εργαλειακό υπολογισμό των επιπτώσεων των όποιων πράξεων των πολιτών. Βέβαια μια πολιτεία, παίρνοντας στοιχεία και από τη κοινωνική θεωρία του Μακιαβελισμού είναι αδύνατο να επιζήσει χωρίς να υπάρχει ένας ελάχιστον βαθμός ή ελάχιστο όριο συναίνεσης. Ο Weber υποστηρίζει πως η σταθερότητα ενός συστήματος δε πηγάζει από πραγματικές αξίες όπως η ελευθερία και η δημοκρατία αλλά από τυπικούς, λογικούς χαρακτήρες νομικών τύπων που έχουν την ικανότητα να εκφράζουν και να νομιμοποιούν οποιοδήποτε μέσο ώστε να αποτελέσει βάση της πολιτικής του κράτους. Η σταθερότητα της νομιμότητας στο σύγχρονο καπιταλισμό επαφίεται πάνω στην αναγνώριση από μέρους των πολιτών ότι ανεξάρτητα από τις

πραγματικές αξίες που εκφράζονται στις προταγές του συστήματος, υπάρχει μια υποχρέωση αποδοχής τους σαν σωστές τεχνικές αξίες.

Ο J.Kean εντοπίζει¹⁷ :

1. Η γραφειοκρατία αποτελεί ένα σύνολο άρρηκτα οργανωμένων σχέσεων επιταγής / υπακοής.
2. Λειτουργεί με βάση γενικούς και απρόσωπους κανόνες
3. Επικρατεί στο καπιταλισμό χάρη στη τεχνολογική ανωτερότητα του.
4. Χαίρει απέραντης εξειδίκευσης , ιεραρχίας και καταμερισμού αρμοδιοτήτων

Έτσι η προσοχή εστιάζεται ανάμεσα στους εξουσιάζοντες και στο γραφειοκρατικό επιτελείο, με αποτέλεσμα να αποκρύπτεται σημαντικά η σχέση ανάμεσα στη γραφειοκρατία και τις κοινωνικές τάξεις.

Η διαδικασία αυτή αφορά τη διεύρυνση της ικανότητας για πληροφόρηση, την απλοποίηση της καθημερινής ζωής και την αυξανόμενη σημαντική αξία του εργαλειακού ορθολογισμού κατά τη διάρκεια της νομιμοποίησης του σύγχρονου καπιταλισμού.

Η συνεχώς αυξανόμενη βέβαια δυνατότητα για γνώση είναι περισσότερο συλλογική παρά ατομική ιδιοκτησία (σαν δικαίωμα). Η γνώση παράγεται και μορφοποιείται μέσα από γραφειοκρατικούς οργανισμούς.

Κάτω από αυτό το πρίσμα μπορούμε να διερωτηθούμε για το κατά πόσο στο χώρο Schengen και κάτω από τις υπάρχουσες διαμορφωμένες

¹⁷ J.Kean, 1984, 31

τεχνικές, πολιτικές, κοινωνικές, εξουσιαστικές συνθήκες, μπορεί δημοκρατικές διαδικασίες να βρίσκουν αντίκρισμα στη σχέση κοινωνίας των πολιτών και ενοποιημένου πολυπολιτισμικού κράτους Schengen και ευρύτερα της Ενωμένης Ευρώπης.

Έχουμε να κάνουμε με ένα είδος γραφειοκρατίας που τείνει να παραλύσει εντελώς τους ορισμούς των πανανθρώπινων ελευθεριών. Η ίδια η δημιουργία αλλά κυρίως η εφαρμογή της συνθήκης μπορεί ίσως να επιβάλει κάτω από ένα μανδύα επιφανείας δημοκρατίας και νομιμότητας την παραβίαση των ανθρωπίνων διακιωμάτων.

Στη σύγχρονη κοινωνία όπου οι αξίες και οι κανόνες αμφισβητούνται περισσότερο από ποτέ άλλοτε, όπου η πολυπλοκότητα των ρόλων έχει δημιουργήσει στο κάθε άτομο μια σύγκρουση αναγκών και επίτευξης στόχων, η ανασφάλεια έχει ενδυναμωθεί. Αυτή η ανασφάλεια βιώνεται και από τη πλευρά του κράτους, αλλά και από τη πλευρά του πολίτη. Ο κοινωνικός έλεγχος παρουσιάζει άρρηκτη σχέση με την έννοια της αβεβαιότητας, αφού αυτήν την ίδια προσπαθεί να εξαλείψει. Όσο πιο αβέβαιο παρουσιάζεται το κράτος και οι μηχανισμοί του για την έκβαση μιας πράξης, τόσο περισσότερους τρόπους κοινωνικού ελέγχου προσπαθεί να εφεύρει, ώστε να εξασθενήσει αυτή την ανασφάλεια. Η γνώση της πληροφορίας στη συγκεκριμένη περίπτωση για το που ακριβώς βρίσκεται κάποιο άτομο ανά πάσα στιγμή, τη ταυτότητα φέρει και τι εγκληματικό ιστορικό έχει, μειώνει αυτό το αίσθημα αλλά και τις πιθανότητες που έχει το άτομο να ξεφύγει από το δίκτυο ελέγχου, σε περίπτωση εγκληματικής πράξης.

Οι Shearing και Stenning¹⁸ (1985) έκαναν μια παρατήρηση, η οποία έχει σχέση με τη συζήτηση περί ηλεκτρονικής επιτήρησης και με τις αλλαγές στη λειτουργία της ποινικής εξουσίας και των φορέων της. Θεωρούν ότι από την οπτική της εξέλιξης του νομικού συστήματος, ίσως η πιο σημαντική επίπτωση της αλλαγής προς μια εργαλειακή προσέγγιση των πρακτικών, είναι η απομάκρυνση από το στόχο της ατομικής επανένταξης και επανακοινωνικοποίησης και η προσέγγιση στον έλεγχο των ευκαιριών που επιτρέπουν να δημιουργηθούν «ρωγμές» στη κατεστημένη τάξη πραγμάτων.

Η ηλεκτρονική εποπτεία των πολιτών αντικατοπτρίζει αυτή τη βασική τάση, καθώς η στρατηγική αυτή δεν σχετίζεται με την ηθική αναμόρφωση των δραστών αλλά με την αυτόματη και προγραμματισμένη επιτήρηση μέσω του πανοπτικού ελέγχου των ατόμων-στόχου.

Η πραγματικότητα αντικατοπτρίζεται και από τα λεγόμενα του Foucault, ο οποίος υποστηρίζει ότι αυτό που καθορίζει μια σχέση εξουσίας, είναι ότι η ίδια είναι ένας μηχανισμός δράσης, ο οποίος δεν επιδρά άμεσα και κατ'ευθείαν πάνω στα άτομα. Αντί αυτού, δρά πάνω στις πράξεις τους. Μία πράξη πάνω σε άλλη πράξη, πάνω σε ήδη υπάρχουσες πράξεις ή σε αυτές που μπορούν να συμβούν στο μέλλον. Η ηλεκτρονική εποπτεία/επιτήρηση κάνει κάτι τέτοιο μέσω της αναπαραγωγής (simulation) της φυσικής παρουσίας (άτομα) σαν μέσο για να ελέγχει ένα ενεργό σώμα, ένα φαινόμενο

¹⁸ Shearing, C. and P. Stenning (1985), 335-49 που αναφέρεται ο S.Mainprize στο: *Electronic Journal of Sociology* (1996)

που ο Bogard το έχει ορίσει ως “hyper surveillant control¹⁹” ή “hypercontrol”, υπερέλεγχος.

Οι τεχνικές αυτές αναπαραγωγής (simulation), στη συγκεκριμένη περίπτωση, ενδυναμώνονται από μικροεπεξεργαστές που συνδυάζονται με δίκτυα επικοινωνίας και αποκτούν επαναστατικές προεκτάσεις επιτήρησης, μετατρέποντας τα άτομα (φυσική παρουσία-atoms) σε bits, δηλαδή ψηφιακά δεδομένα/πληροφορίες. Όπως παρατηρεί ο Bogard, αυτή η διαδικασία “εικονικοποίησης” (virtualization), λειτουργεί για να μειώσει το κενό ανάμεσα στο παρόν, που είναι πραγματικό και στο εικονικό (virtual). Έτσι κάποιοι τύποι κωδικοποιημένων πληροφοριών προβλέπουν ένα πραγματικό γεγονός προκειμένου να ελέγχουν την έκβαση του.

Η πρόβλεψη όμως των γεγονότων και των πράξεων παραπέμπει στην έννοια της επικινδυνότητας η οποία είναι πολύ ασαφής και αόριστη όσον αφορά στην διευκρίνιση των παραγόντων που θα ωθήσουν τα άτομα σε παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Μπορεί να υπάρχει πριν τη τέλεση μιας πράξης και να χαρακτηρίζει ένα άτομο για πιθανή μελλοντική συμπεριφορά που στην ουσία δεν έχει όμως πραγματοποιήσει.

Όταν λοιπόν γίνεται έμμεσα λόγος για αυτό το στοιχείο του ατόμου – την επικινδυνότητα που το χαρακτηρίζει και πως μπορεί αυτή να γίνει τελικά πράξη - τότε μιλάμε για ένα σύστημα που έχει σκοπό να αφοπλίσει το άτομο απέναντι στο νόμο, χωρίς το ίδιο το άτομο να έχει εμπλακεί στα πλοκάμια

¹⁹ Bogard, W. (1996) που αναφέρεται ο S.Mainprize, Faculty of Humanities and Social Sciences, Douglas College στο: Electronic Journal of Sociology (1996)

του. Τότε ο νόμος γίνεται κομμάτι της καθημερινής του ζωής και μπορεί να αποβεί και μοιραίος από τη στιγμή που το θα βρεθεί έναντι του χωρίς να τον έχει ουσιαστικά προκαλέσει.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια θα μπορούσαμε να πούμε λοιπόν ότι γεννώνται καινούργια πρότυπα συμπεριφοράς και επομένως καινούργιες

κανονικότητες και άρα νέες μορφές παραβατικότητας. Το απόκτημα όλων αυτών των νέων μορφών κοινωνικών δράσεων είναι απόρροια της κοινωνικής δυναμικής.

Είναι γεγονός ότι όλες οι δομημένες εξουσίες ενσωματώνονται στη δική τους έννομη τάξη, η οποία δε μπορεί να γίνει κατανοητή δίχως το παραμορφωτικό καθρέφτη της, δίχως δηλαδή τις ονοματισμένες εκείνες "παρανομίες" που συνοψίζουν τις τρέχουσες απειλές ενάντια στις εύθραυστες και ευμετάβλητες κοινωνικές ισορροπίες. Ο γενεσιουργός παράγοντας του νόμου και της εξουσίας που πηγάζει μέσα από αυτόν, δεν είναι τίποτα άλλο από τη εγκαθίδρυση της αίσθησης του κινδύνου για την ανατροπή της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων που αποφέρει την κοινωνική τάξη και ισορροπία, έχοντας τη συναίνεση του κοινωνικού συνόλου.

Χρειάζεται σε αυτό το σημείο να αναρωτηθεί κανείς για τον αν τηρείται η πρωταρχική αρχή του κοινωνικού ελέγχου, που όπως αναφέρθηκε προηγουμένως είναι το ερώτημα αν ο στόχος του ελέγχου, του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, είναι το ίδιο το άτομο ή η συμπεριφορά και η πράξη του. Μέσα από τη νέα αυτή μορφή κοινωνικού ελέγχου, δηλαδή μέσα από την ηλεκτρονική επιτήρηση και εποπτεία, αν θίγεται άμεσα το ίδιο το άτομο με

επακόλουθα τον κοινωνικό του στιγματισμό, τη παγίδευση του μέσα σε ένα συνεχές αγώνα απομάκρυνσης του από τα πλοκάμια της ποινικής δικαιοσύνης.

Κατά τη διαδικασία αυτή, εφόσον βέβαια πρώτα το άτομο έχει εμπλακεί με το σύστημα, ξεκινάει και η διαδικασία εξουδετέρωσης της προσωπικότητας του και όλων εκείνων των κοινωνικών σχέσεων που έχει αποκτήσει κατά τη διάρκεια της ενεργούς κοινωνικής του δράσης. Παύει πλέον να έχει τη ταυτότητα που είχε στο παρελθόν όσον αφορά την αποδοχή του από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο αλλά και από το κοντινό του ακόμα συγγενικό περιβάλλον. Εξασθενίζουν οι ευκαιρίες που έχει για μια φυσιολογική ζωή και περνάει πλέον στη σφαίρα της παρέκκλισης, αφού οι ομάδες που ανήκουν σε αυτή τη κατηγορία συμπεριφορών, είναι ο μόνος κύκλος αποδοχής που του έχει απομείνει.

Πέρα όμως από τις επιπτώσεις κοινωνικού και ατομικού στιγματισμού²⁰, υπάρχουν και οι επιπτώσεις στην ίδια τη προσωπικότητα του ατόμου από ψυχολογική άποψη και έτσι η αρχική αξία του κοινωνικού ελέγχου όσον αφορά το στόχο του για τη συμπεριφορά των ατόμων και όχι για τα ίδια τα άτομα παύει να είναι έγκυρη. Αντίθετα απογυμνώνεται από κάθε συγκάλυψη του σκοπού που επιτελεί και καταλήγει να είναι αδιαμφισβήτητος και ψυχρός.

Η αξία της προσωπικότητας του ατόμου δεν έχει πλέον σημασία, παρά μόνο στα έγγραφα και τις ποινικές νομοθεσίες, αφού στη πράξη η

²⁰ Ζαραφωνίτου.Χ, 1995, 258-260

δυνατότητες υπεράσπισης της είναι πολλές αλλά δύσχρηστες και πολλές φορές ανέλπιστες. Ακόμα και αν το άτομο καταφέρει να απομακρυνθεί από τα κανάλια του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, υπάρχει ακόμα η ετικέτα του παρελθόντος του.

II. ΣΥΝΘΗΚΗ SCHENGEN

5 ΠΕΡΙ SHENGEN

Το 1985 υπογράφεται στη χώρα Schengen, του Λουξεμβούργου, η ομώνυμη συμφωνία μεταξύ των χωρών της Benelux (Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Γαλλία, Γερμανία).

Στόχος της συμφωνίας είναι η ελεύθερη μετακίνηση των προσώπων και προϊόντων μέσα στο χώρο Schengen με τη κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα και τη μεταφορά τους στα εξωτερικά σύνορα των συμβαλλόμενων κρατών. Παράλληλα η συμφωνία αυτή αποτελεί πεδίο διακυβερνητικής συνεργασίας στους τομείς της δικαιοσύνης, αστυνομίας και τελωνείων και λειτουργεί έξω από το πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι βασικές ομάδες εργασίαςπραγματεύονται τα εξής αντικείμενα:

- α) Αστυνομία και ασφάλεια
- β) Διακίνηση προσώπων (άσυλο-βίζα
- γ) Διακίνηση ναρκωτικών και συνθήκες
- δ) Εξωτερικά σύνορα.

Δύο βασικοί λόγοι οδήγησαν στη σύναψη της συμφωνίας και τη σύμβαση εφαρμογής της:

- α) Η διεθνοποίηση της εγκληματικότητας και
- β) Η εφαρμογή ενιαίας αγοράς 1992 καθώς και η ιδέα «πολίτες της Ευρώπης», στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής κοινότητας.

Αυτές οι συνθήκες, προϋποθέτουν τη δημιουργία ενός ενιαίου χώρου, χωρίς σύνορα, όπου προϊόντα, πρόσωπα, υπηρεσίες, κεφάλαια κυκλοφορούν ελεύθερα.

Από το 1992, η Ισπανία και η Πορτογαλία γίνονται πλήρη μέλη της συνθήκης.

Μετά από απόφαση της 7ης Οκτωβρίου 1997 η Αυστρία γίνεται πλήρες μέλος της συνθήκης. Για την Ιταλία η έναρξη εφαρμογής έγινε στις 26 Οκτωβρίου 1997.

Η συμμετοχή της Ελλάδας στη συνθήκη αποφασίστηκε, ύστερα από Μαραθώνιες διαβουλεύσεις, από 1η Δεκεμβρίου 1997, στη τράπεζα πληροφοριών στο Στρασβούργο.

Η συνθήκη Schengen κυρώθηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο, τον Ιούλιο του 1996, ύστερα από ιδιαίτερες δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν και από πολιτική πλευρά – διχασμός μεταξύ τριών υπουργείων – Δικαιοσύνης - Δημόσιας Τάξης και Εσωτερικών – αλλά και από κοινωνικοπολιτικής πλευράς – αντίδραση πολιτών και ειδημόνων, όσον αφορά στους τομείς που θίγει η συγκεκριμένη συνθήκη.

Από το Μάρτιο του 2000 η συνθήκη έχει τεθεί σε εφαρμογή και στον Ελληνικό χώρο. Στα αεροδρόμια της Θεσσαλονίκης, του Ηρακλείου, της Κέρκυρας και της Ρόδου όπως επίσης και στο Νέο Διεθνή Αερολιμένα «Ελευθέριος Βενιζέλος» οι πύλες εξόδου και εισόδου της χώρας έχουν χωριστεί σε δύο μέρη, για τους επιβάτες που προέρχονται από κράτη της συνθήκης και για τους επιβάτες που προέρχονται από τρίτες χώρες. Οι

επιβάτες που ταξιδεύουν μεταξύ Ελλάδας, Βελγίου, Γαλλίας, Γερμανίας, Ισπανίας, Ιταλίας, Λουξεμβούργου, Ολλανδίας και Πορτογαλίας δε θα υπόκεινται πλέον σε έλεγχο διαβατηρίων και τελωνειακές διαδικασίες, αλλά θα ταξιδεύουν ελεύθερα, σα να μετακινούνται εντός των συνόρων της ίδιας χώρας.

Οι ταξιδιώτες που φτάνουν σε ένα κράτος της συνθήκης από τρίτες χώρες θα υπόκεινται σε σχετικούς ελέγχους μία φορά, κατά την είσοδο τους στη πρώτη χώρα και θα μετακινούνται ελεύθερα στα υπόλοιπα κράτη.

Στη συνθήκη Schengen δεν μετέχουν η Βρετανία και η Ιρλανδία, παρ'ότι είναι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για τους επιβάτες που αναχωρούν ή κατευθύνονται σε αυτές τις χώρες εξακολουθούν να ισχύουν οι έλεγχοι διαβατηρίων όχι όμως και οι τελωνειακές διαδικασίες. Οι αρχές ασφαλείας των χωρών που υπέγραψαν τη συνθήκη, λαμβάνουν μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος διακίνησης κακοποιών καθώς και του ξεπλύματος «βρώμικου» χρήματος.

Έτσι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές της Αστυνομίας στα ελληνικά αεροδρόμια έχουν συνδεθεί on-line με τα αρχεία των ηλεκτρονικών υπολογιστών (Σύστημα πληροφοριών Schengen) των αρχηγείων της αστυνομίας των υπολοίπων κρατών μελών της Schengen και θα έχουν τη δυνατότητα να εντοπίσουν τα εγκληματικά στοιχεία από όποια χώρα και αν προέρχονται.

5.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ SCHENGEN

Για τη συμφωνία Schengen και κυρίως για τη σύμβαση εφαρμογής της, έχουν διατυπωθεί απόψεις σχετικές με τη νομική πληρότητα καθώς και με τις επιπτώσεις που μπορεί αυτή να έχει στο χώρο Schengen.

Υπάρχει φόβος για τη δημιουργία μιας Ευρώπης φρουρίου, υπερβολικής χαλάρωσης της Εθνικής ασφάλειας των συμβαλλόμενων κρατών, όπως επίσης υπάρχει και ιδιαίτερη ανησυχία όσον αφορά στο κίνδυνο καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προσωπικής ελευθερίας, μέσω της ανάπτυξης του συστήματος πληροφοριών Schengen (SIS-Schengen Information System), ενός ενιαίου συστήματος δεδομένων που έχει ως σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών στους τομείς που προβλέπει η συνθήκη.

Η ιδέα της δημιουργίας ενός συστήματος πληροφοριών γεννήθηκε προκειμένου να εξυπηρετήσει την αποτελεσματικότερη συνεργασία μεταξύ των αστυνομικών αρχών και γενικότερα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Η σύμβαση προβλέπει την εγκατάσταση ενός ολοκληρωμένου συστήματος δεδομένων και στοιχείων ατομικού χαρακτήρα. Αποτελείται από ένα εθνικό σύστημα για κάθε συμβαλλόμενο μέλος και από ένα κεντρικό σύστημα, εγκατεστημένο στο Στρασβούργο, η τεχνική του οποίου επιτρέπει την αυτόματη διάθεση στοιχείων στις αρμόδιες αρχές που αφορούν χαρακτηρισμό ανθρώπων και αντικειμένων.

Τα κράτη-μέλη δεν έχουν τη δυνατότητα να συμβουλευόμαστε τους εθνικούς φακέλους άλλων κρατών ενώ ταυτόχρονα προβλέπεται η δυνατότητα διόρθωσης λάθους, καθώς επίσης και η δυνατότητα λήψης μέτρων για τη προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία θα πρέπει να είναι ίσα με αυτά της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1981. Η Σύμβαση αυτή αφορά τη προστασία του ατόμου στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής καταχώρησης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Όσον αφορά λοιπόν το σύστημα πληροφοριών, θεωρείται τόσο από το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο όσο και από ορισμένες χώρες, οτι προσφέρει ανεπαρκή νομική προστασία και ασφάλεια.

Το σχετικό κείμενο της σύμβασης, μπορούμε να πούμε οτι χαρακτηρίζεται από ασάφειες οι οποίες αφορούν ειδικότερα τις διατάξεις για την αποθήκευση περιορισμένου αριθμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τον καθορισμό των εννοιών «δημόσια τάξη» και «εσωτερική ασφάλεια» τη διαδικασία ρυθμίσεων και διενέξεων όσον αφορά κάποιο χαρακτηρισμό που έχει αποδοθεί σε κάποιο πρόσωπο, τη σχέση μεταξύ των δεδομένων του συστήματος αλλά και άλλων δεδομένων όπως π.χ των εθνικών.

✓ Όταν αναφερόμαστε σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, αναφερόμαστε πιο συγκεκριμένα στα εξής: ονοματεπώνυμο, αντικειμενικά και αναλλοίωτα φυσικά χαρακτηριστικά, ημερομηνία και τόπος γέννησης, φύλο, εθνικότητα καθώς και η ένδειξη οτι το πρόσωπο αυτό είναι βίαιο, ο λόγος της, + /30

σημάνσεως καθώς και η στάση η οποία θα ενδέχεται να τηρηθεί. Ο όρος²¹ δηλαδή «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» εννοει κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων. Δεν λογίζονται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα στατιστικής φύσεως συγκεντρωτικά στοιχεία, απο τα οποία δε μπορούν πλέον να προσδιοριστούν τα υποκείμενα των δεδομένων.

Το άρθρο 94 απαγορεύει την εγγραφή οποιουδήποτε δεδομένου που περιγράφεται στο άρθρο 6 εδα΄ της σύμβασης 108 της 28/01/81 του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τα δεδομένα αυτά είναι εκείνα που αφορούν τη φυλετική καταγωγή, τη πολιτική άποψη, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθώς και αυτά που αφορούν τη σεξουαλική ζωή και την υγεία του ατόμου (ευαίσθητα δεδομένα). Για το λόγο αυτό θεσπίστηκαν ασφαλιστικές δικλείδες που αφορούν στους όρους λειτουργίας του συστήματος πληροφοριών.

Ωστόσο, χρειάζεται να τονιστεί ότι η τροποποίηση, εξάλειψη ή διόρθωση δεδομένων (η επεξεργασία δεδομένων) μπορεί να γίνει μόνο από το κράτος-μέλος της συνθήκης που εισήγαγε εξ αρχής τα συγκεκριμένα δεδομένα και βέβαια τα δεδομένα αυτά δε μπορούν να καταχωρηθούν στα εθνικά αρχεία άλλων συμβαλλόμενων κρατών.

✓ Η πρόσβαση επιτρέπεται αποκλειστικά στις αρμόδιες αρχές, και κάθε αρχή μπορεί να έχει πρόσβαση μόνο στα δεδομένα που αφορούν το τομέα της και όχι σε άλλα. ✓ Με τον όρο «επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» νοείται κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται,

²¹ Εταιρεία Μελέτης Νομολογίας, 1998, 78

απο το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διατήρηση, η αποθήκευση, η τροποποίηση, η εξαγωγή, η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε μορφής διάθεση, η συσχέτιση ή ο συνδιασμός, η διασύνδεση, η δέσμευση (κλείδωμα), η διαγραφή, η καταστροφή (βλ. Υποσημείωση 22))

Σχετικά τώρα με τις ασφαλιστικές δικλίδες της διαχείρισης των προσωπικών δεδομένων που αφορούν στους όρους λειτουργίας του συστήματος πληροφοριών μπορούν να αναφερθούν τα εξής: τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία ενόψει των σκοπών αυτών. Επίσης πρέπει να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας και βέβαια να είai ακριβή και, εφόσον χρειάζεται, να υποβάλλονται σε ενημέρωση. Πρέπει να διατηρούνται σε μορφή που να επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων τους μόνο κατά τη διάρκεια της περιόδου που απαιτείται κατά τη κρίση της αρχής, για τη πραγματοποίηση των σκοπών της συλλογής τους και της επεξεργασίας τους. Δεδομένα που έχουν συλλεγεί ή υφίστανται επεξεργασία, κατά παράβαση των παραπάνω, καταστρέφονται με ευθύνη του υπεύθυνου επεξεργασίας.

Η επεξεργασία των δεδομένων επιτέπεται μόνο όταν το υποκείμενο έχει δώσει τη συγκατάθεση του. Βέβαια υπάρχουν και εξαιρέσεις οι οποίες μπορούν να φορούν την αναγκαία επεξεργασία χωρίς τη κατάθεση του υποκειμένου όπως είναι η περίπτωση της διαφύλαξης ζωτικού συμφέροντος ή έργου που εμπίπτει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας, ή για την ικανοποίηση του έννομου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Όσον αφορά στην επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, αυτή απαγορεύεται. Επιτρέπεται σε ανάλογες περιπτώσεις με αυτές της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και ακόμα σε κάποιες άλλες περιπτώσεις που έχουν να κάνουν με την υπεράσπιση του υποκειμένου ενώπιον δικαστηρίου, ή ακόμα και όταν πρόκειται για καθαρά επιστημονικούς και ερευνητικούς λόγους. Μπορεί επίσης να συμβεί στη περίπτωση που το ίδιο το υποκείμενο έχει δώσει γραπτή συγκατάθεση.

Χρειάζεται να τονισθεί ότι η επεξεργασία δεδομένων είναι απόρρητη (άρθρο 10 του νόμου 2472/1997). Διεξάγεται αποκλειστικά και μόνο από πρόσωπα που τελούν υπό τον έλεγχο του υπεύθυνου επεξεργασίας και μόνο κατ'εντολή του.

5.2 ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και η διαμόρφωση ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα αποτέλεσε για πολύ καιρό το βασικό στόχο της ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής ιδέας. Η συνθήκη Schengen κατάφερε να κάνει το στόχο αυτό της Ευρωπαϊκής ιδέας πραγματικότητα γιατί αντιμετωπίζει με τρόπο συνεκτικό και ενιαίο τη κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα των συμβαλλόμενων μερών μέσω μιας σειράς μέτρων που ισχύουν σε όλη την επικράτεια της συνθήκης. Τα μέτρα αυτά αποτελούν μια κοινή γραμμή πολιτικών που υιοθετούνται από τα κράτη-μέλη Schengen και ορίζουν²² τα εξής:

A. Τη πλήρη κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα

Οι έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα μεταφέρονται στα εξωτερικά σύνορα των συμβαλλόμενων μερών, με αποτέλεσμα τη κοινή πολιτική και μεθοδολογία όσον αφορά στη διενέργεια των ελέγχων. Οι έλεγχοι στα εξωτερικά σύνορα πρέπει να πληρούν κάποιες προϋποθέσεις και κανόνες προκειμένου να εμφανίζονται ομοιογενείς σε όλα τα γεωγραφικά σημεία ελέγχου (Κοινό εγχειρίδιο μεθόδων ελέγχου).

Ωστόσο, οι πολίτες τρίτων χωρών οφείλουν να πληρούν και επιπρόσθετες προϋποθέσεις προκειμένου να τους δοθεί η άδεια εισόδου στη χώρα, όπως η προϋπόθεση της μη καταγραφής τους στο Σύστημα Πληροφοριών καθώς και η διαβεβαίωση ότι η είσοδος τους στη χώρα δεν

²² Παπαδόπουλος, 1999, 40

αποτελεί κίνδυνο για τη δημόσια τάξη και εθνική ασφάλεια του κράτους αποδοχής. Ο κανόνας αυτός οφείλουμε να πούμε ότι είναι πολύ αόριστος, δεδομένου ότι δεν γνωρίζουμε ακριβώς με ποια κριτήρια το άτομο που ζητά απλώς την είσοδο σε μια χώρα μπορεί να κριθεί αναξιόπιστο ως προς την ασφάλεια της τελευταίας. Η ιδέα αυτή θα μπορούσε να παραπέμψει στη δημιουργία άνισων όρων μεταχείρισης της συνθήκης απέναντι στους πολίτες της.

Παρ' όλα αυτά η άδεια εισόδου δίνεται, όταν τηρούνται οι παραπάνω αρνητικές προϋποθέσεις, σε ειδικές περιπτώσεις όπως π.χ για ανθρωπιστικού λόγου.

B. Κοινή πολιτική Visa

Η πολιτική αυτή έναντι υπηκόων τρίτων χωρών στηρίζεται σε τέσσερις βασικούς άξονες:

1. Θέσπιση κοινής λίστας 126 χωρών, των οποίων οι υπήκοοι υπόκεινται σε καθεστώς κοινής θεώρησης κατά τη διάβαση των εξωτερικών συνόρων, και την οποία τηρούν όλα τα συμβαλλόμενα μέρη. Η επιλογή των χωρών έγινε με κριτήριο το αν οι πολίτες τους συνιστούν κίνδυνο εσωτερικής ασφάλειας ή παράνομης μετανάστευσης. Αν τα μέρη δεν παρουσιάζουν ομοφωνία, τότε οι χώρες αυτές εντάσσονται σε μια «γκρίζα ζώνη» που επιδέχεται διαφορετική εθνική μεταχείριση.

2. Η επεξεργασία μιας εγκυκλίου κοινών οδηγιών, ώστε οι όροι για παραχώρηση visa να καθορίζονται με κοινό τρόπο μεταξύ των κρατών. Και αυτή η διαδικασία προϋποθέτει τη μη προηγούμενη καταγραφή των ατόμων στο Σύστημα Πληροφοριών!
3. Καθιέρωση κοινής visa, η οποία επιτρέπει την ελεύθερη κυκλοφορία στην επικράτεια Schengen (10 παρ.1 Συμβ).
4. Αρχή της υποχρεωτικής δήλωσης του αλλοδαπού, είτε στις ίδιες διασυνοριακές αρχές της χώρας προορισμού, είτε το πολύ εντός τριών ημερών από την είσοδο. Ο έλεγχος αυτός εξυπηρετεί διπλό στόχο: από τη μια πλευρά γίνεται προσπάθεια να διασφαλιστεί ότι ο αλλοδαπός δε θα καταχραστεί τη τρίμηνη διάρκεια επιτρεπόμενης παραμονής και από την άλλη επαληθεύεται και η κανονικότητα της αστικής του κατάστασης. Αφού λοιπόν ο αλλοδαπός πάρει την απαραίτητη θεώρηση αποκτά και το δικαίωμα της ελεύθερης διακίνησης του στο χώρο άλλου συμβαλλόμενου κράτους, διάρκειας μέχρι τριών μηνών.

Γ. Παροχή Ασύλου

Όσον αφορά την πολιτική που ακολουθείται στη παροχή ασύλου, η Σύμβαση διαμορφώνεται με βάση την αρχή της αμοιβαίας και ισοδύναμης αναγνώρισης προστασίας προς τους αιτούντες. Η αρχή αυτή έχει ως αφετηρία το γεγονός ότι όλα τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 καθώς επίσης και το

Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967, με συνέπεια οι διοικητικές διαδικασίες καθώς και τα ένδικα μέσα να υιοθετούν τις ίδιες θεμελιώδεις δικαϊκές αξίες. Προβλέπεται επίσης η δυνατότητα παραπομπής της αίτησης από ένα αναρμόδιο κράτος σε ένα άλλο αρμόδιο καθώς και η υποχρέωση αναγνώρισης δεσμευτικότητας της απάντησης ενός κράτους στην αίτηση ακόμα και όταν αυτή είναι απορριπτική.

Δ. Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία

Για πρώτη φορά στα χρονικά της διεθνούς αστυνομικής συνεργασίας παρέχεται ένα συμβατικό πλαίσιο συνεργασίας των αστυνομικών αρχών στα εξής πλαίσια: α) της ανταλλαγής πληροφοριών, β) της διασυνοριακής παρακολούθησης ή καταδίωξης, γ) συνεργασίας για τη πρόληψη και εξιχνίαση αξιόποινων πράξεων. Όσον αφορά τη δικαστική συνεργασία, το μέτρο αυτό εφαρμόζεται με βάση τους εξής επιμέρους άξονες: α) Δικαστική συνεργασία στο ποινικό τομέα, β) εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*²³, γ) μεταφορά της εκτέλεσης καταδικαστικών αποφάσεων.

Στο τομέα αυτό πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση όσον αφορά τη λειτουργικότητα των αστυνομικών αρχών σε δύο επίπεδα: α) στο πρακτικό επίπεδο (διατήρηση δημόσιας τάξης και προστασία δημόσιας και κρατικής

²³ Ο γενικός κανόνας της αρχής αυτής συνίσταται στο ότι ένα πρόσωπο το οποίο δικάστηκε τελεσίδικα σ'ένα από τα κράτη-μέλη για μια συγκεκριμένη πράξη δε μπορεί να διωχθεί γι'αυτό από άλλο συμβαλλόμενο κράτος εκτός αν πρόκειται για τις αυστηρά οριζόμενες περιπτώσεις: α) όταν τα αποδιδόμενα περιστατικά έλαβαν χώρα εν όλω ή εν μέρει στο έδαφος του, β) όταν τα περιστατικά συνιστούν έγκλημα κατά της ασφάλειας του κράτους λη κατά των ουσιωδών συμφερόντων τους και γ) όταν διαπράχθηκαν από υπάλληλο, κατά παράβαση των υπηρεσιακών καθηκόντων του (Συμβ.54)

ασφάλειας²⁴) και β) σε συμβολικό επίπεδο (αξίες που διαφυλάττονται και αισθήματα ασφάλειας και αποτελεσματικότητας από μέρους των πολιτών)

²⁴ Η δημόσια ασφάλεια αναφέρεται στη πρόληψη και καταστολή του κοινού εγκλήματος, στη δίωξη ναρκωτικών, λαθρεμπορίου κ.λ.π, ενώ η κρατική ασφάλεια αναφέρεται στη προστασία των επίσημων, ελλήνων και ξένων, στον έλεγχο της διακίνησης, παραμονής και εργασίας των αλλοδαπών και στη προστασία του δημοκρατικού πολιτεύματος απο κάθε υπονομευτική ενέργεια. Χαΐδου.Α, 1989, 37

5.3 ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Μια από τις σημαντικότερες μεταλλαγές²⁵ της σύγχρονης κοινωνίας και τεχνολογίας, συνίσταται στο γεγονός ότι οι παρεχόμενες πληροφορίες αδιακρίτως αν είναι αληθείς ή ψευδείς, μπορεί να είναι ανυπόγραφες. Ο δημόσιος λόγος δεν είναι πλέον αναγνώγιμος σε εκείνον που τον εκφέρει ή τουλάχιστον σε εκείνον που αναλαμβάνει την ευθύνη για την αναπαραγωγή του. Οι πληροφορίες επομένως μπορούν να διακινούνται αόριστα και ανώνυμα, όπου τόσο οι παραλήπτες των πληροφοριών, όσο και οι «δότες» μπορούν να παραμείνουν στη "σκιά". Ο πολίτης που θέλει να αντιδράσει στη παράνομη διακίνηση της προσωπικής του πληροφορίας μπορεί να βρει απέναντί του όχι ένα πρόσωπο, ούτε ένα φορέα αλλά ένα ολόκληρο μηχανισμό που τον κινεί το ίδιο το κατεστημένο κράτος του οποίου είναι πολίτης. Πρέπει επομένως να βρεθεί αντιμέτωπος με ολόκληρο το σύστημα το οποίο μπροστά του μάλλον θα φαντάζει άπειρο αφού η άκρη και το τέλος του ενώνονται σε ένα κύκλο. Έτσι ξεπροβάλλει μια νέα εποχή ανάμεσα στους ανθρώπους. Τα νέα μέσα καθορίζουν νέα επικοινωνιακά ήθη και δημιουργούν τα θεμέλια για την εδραίωση μιας νέας επικοινωνιακής τάξης. Η κοινωνία μας εμφανίζεται ως «παμ-πληροφορική», αφού ζεί και αναπαράγεται μέσα από πληροφοριακά δίκτυα. Η πληροφορία αναδεικνύεται θεμέλιος λίθος αφού αποτελεί τη πρώτη ύλη που θα χρησιμοποιηθεί και θα

²⁵ Τσουκαλάς Κ, «Πόσο κινδυνεύουμε από το Διαδίκτυο», Το Βήμα, 13-02-00

αξιοποιηθεί από τους χρήστες της. Στα πλαίσια αυτά η αδυναμία προστασίας ενάντια στη διαρροή των πληροφοριών και της κατάχρησης τους είναι λογικό να υποβιβάζει η και να ακυρώνει την επιθυμία εκείνων για μη κοινοποίηση των πληροφοριών που τους αφορούν. Η επικοινωνιακή πολιτική επομένως συγκροτείται ως συναλλαγή ανάμεσα στο κάτοχο και στον επίδοξο χρήστη των διακινούμενων πληροφοριών.

Αυτή η προβληματική μας παραπέμπει στη διαπίστωση ότι τα πρόσωπα οι πληροφορίες και ο έλεγχος παρουσιάζουν μια σχέση άρρηκτη και ανάλογη. Όσα περισσότερα γνωρίζει κάποιος για ένα πρόσωπο τόσο μεγαλύτερη δυνατότητα άσκησης ελέγχου αποκτά, τόσο περισσότερο έχει τη δύναμη, τη νομιμοποιημένη δύναμη, να επέμβει δραστικά και «αποτελεσματικά» στη ζωή του.

Προς την αποφυγή μιας τέτοιας κατάληξης και κατάχρησης του συστήματος πληροφοριών, ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος προσδιορίζεται στη συγκεκριμένη περίπτωση, πέρα από τις γνωστές υπηρεσίες, και από άλλες όπως είναι αυτές που προκύπτουν από τους όρους προστασίας ατομικών δεδομένων αλλά και από μια σειρά θεσμοθετημένων οργάνων όπως είναι το σύστημα SIRENE²⁶. Το SIRENE είναι ένα εθνικό γραφείο που έχει ως αποστολή την ενδιάμεση επικοινωνιακή λειτουργία μεταξύ των αρμόδιων αστυνομικών και δικαστικών αρχών των συμβαλλόμενων κρατών, την επικοινωνία με τις αντίστοιχες υπηρεσίες των άλλων εθνικών γραφείων

²⁶ Β.Χ. Καρύδης, 1996, 36 και

που επωμίζονται την εκτέλεση της Σύμβασης, για τη παροχή πρόσθετων πληροφοριών.

Παράλληλα το γραφείο αυτό επιτελεί μια εγγυητική λειτουργία²⁷. Η λειτουργία αυτή αφορά στη σωστή διαχείριση των καταχωρούμενων στοιχείων, σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης εφαρμογής. Πρόκειται για ένα «θάλαμο επιχειρήσεων», πλαισιωμένο από υπαλλήλους ή δικαστές αρμόδιους για την εκτέλεση μιας ενδεδειγμένης συμπεριφοράς σε περίπτωση κάποιου ατόμου που έχει διαπράξει συμπεριφορά άξιας σήμανσης.

Σε αυτό το σημείο ανακύπτει και μια άλλη προβληματική. Πως καθορίζονται τα αντικειμενικά κριτήρια όσον αφορά τις κατηγορίες των δεδομένων που εκπίπτουν στην αρμοδιότητα κάθε αρχής; Πως καθορίζεται με άλλα λόγια ποια δεδομένα ατομικού χαρακτήρα μπορούν να δοθούν στις αρχές; Ποιος τελικά ελέγχει τους αρμόδιους για αυτή τη διαδικασία; Μπορεί να συστηθεί επιτροπή που να ελέγχει τους ελεγκτές; Τότε τι σύστημα θα είναι αυτό; Σύστημα που θα αποτελείται από ένα επιτελείο ελεγκτών όπου το ένα θα ελέγχει το άλλο; Χρειάζεται βέβαια να σημειωθεί ότι μια τέτοια ενέργεια είναι απαραίτητη προκειμένου να διασφαλιστεί η σωστή διαχείριση της πληροφορίας που κατέχουν οι αρμόδιοι φορείς. Αυτό γιατί στη συγκεκριμένη περίπτωση μιλάμε για πληροφορίες που διευκρινίζουν ακριβώς τη ταυτότητα κάθε ατόμου που εμπλέκεται σε αυτό το σύστημα. Τα άτομα που απαρτίζουν λοιπόν αυτούς του καταλόγους δεδομένων, θεωρητικά είναι άτομα μιας

²⁷ Παπαδόπουλος, 1999, 32

συγκεκριμένης κοινωνικοοικονομικής κατηγορίας. Είναι άτομα που φέρουν την ετικέτα της επικινδυνότητας. Άτομα που έχουν διαπράξει κάποιο αδίκημα ή αν δεν έχουν διαπράξει, είναι επίφοβο να επιδοθούν στο μέλλον σε μία τέτοια δραστηριότητα λόγω των συγκεκριμένων κοινωνικών και βιοτικών συνθηκών στις οποίες ζούν. Αυτό σημαίνει πως ολόκληρη η μεθοδολογία της εποικοδόμησης του συστήματος είναι έτσι δομημένη που προάγει τις κοινωνικές ανισότητες και διακρίσεις.

Μια ακόμη σημαντική όμως αδυναμία που μπορεί να αποδοθεί στο σύστημα αυτό δεν αφορά μόνο αυτά τα άτομα αλλά και απλούς έννομους πολίτες οι οποίοι σε κάποια στιγμή της ζωής τους έγιναν μάρτυρες αξιόποινων πράξεων, χωρίς να το επιδιώξουν, ή ταξινομήθηκαν στη κατηγορία των υπόπτων. Με ποια κριτήρια λοιπόν τα στοιχεία αυτών των πολιτών θα βρίσκονται στα αρχεία των ίδιων φορέων με αυτών που ασχολούνται με τη πάταξη του εγκλήματος;

Από τη μια μεριά μπορεί να ισχυριστεί κανείς πως οι συμφωνίες Schengen είναι συνισταμένη βούληση ελεύθερων και δημοκρατικών πολιτειών να αντιμετωπίσουν από κοινού το πρόβλημα της μαζικής μετακίνησης πληθυσμών και να αμυνθούν κατά εγκλημάτων που εξελίχθηκαν σε κοινωνική μάστιγα. Οι συμφωνίες είναι δημοκρατικές και όχι τρομοκρατικές. Αποτελούν ακόμη "συγκοινωνούν δοχείο" ανάμεσα σε ελεύθερες δημοκρατίες, "παράθυρο", όπου η καθεμιά δημοκρατία είναι σε θέση να παρακολουθεί τη δημοκρατική αγωγή των υπολοίπων δημοκρατιών. Η δημιουργία ενός ενιαίου χώρου χωρίς σύνορα για τους υπηκόους της Ε.Ε

και αλλοδαπούς θα αποτελούσε ίσως ένα βήμα μπροστά στη πορεία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης. Στα πλαίσια αυτά δεν πρέπει να υποτιμάται η δυνατότητα καταπολέμησης της διεθνούς εγκληματικότητας με το συντονισμό των συστημάτων αστυνόμευσης, όπως επίσης και στη δυνατότητα αύξησης της παροχής αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής μεταξύ των αρχών. Και αυτό βέβαια εφόσον δεν θα αποτελούσε πρόσχημα για την επέκταση του ηλεκτρονικού ελέγχου των πολιτών και των αλλοδαπών με αρνητικές επιπτώσεις στα δικαιώματά τους.

Η παρεμπόδιση της ανεξέλεγκτης ροής μετανάστευσης από τρίτες χώρες αποτελεί ίσως εσωτερική και εξωτερική αναγκαιότητα για τα ευρωπαϊκά κράτη. Εσωτερική, λόγω των οικονομικών και κοινωνικών δυσκολιών (ανεργία, εγκληματικότητα) και εξωτερική λόγω της διαρκούς αναζήτησης συνθηκών ασφάλειας, σταθερής και ισόρροπης ανάπτυξης του ευρωπαϊκού συστήματος. Από την άλλη πλευρά, μπορεί να ισχυριστεί κανείς και τα εξής : όπως ανέφερε και ο Savigny το δίκαιο και η γλώσσα φανερώνουν την ιδιοσυγκρασία ενός λαού. Αυτό εμφανίζεται περισσότερο στο ποινικό δίκαιο όπου σημαντικό ρόλο δεν παίζει μόνο η ορθολογική σκέψη, αλλά και οι εθνικοί φόβοι και οι αντιλήψεις. Γι' αυτό δε μπορεί να ισχύει ένας νόμος έτσι απλά σε όλη την Ευρώπη. Η ανάγκη για εναρμόνιση και ισχύ του δικαίου, με την ευρύτερη έννοια του όρου, θα εμφανιστεί από το εσωτερικό. Η καταδίωξη λοιπόν εγκληματιών σε έδαφος του εσωτερικού από ξένους αστυνομικούς έρχεται σε αντίθεση με το κοινό αίσθημα περί δικαίου που επικρατεί στους πολίτες, αλλά και με την "ευαίσθητη" γνώμη της

αστυνομικής αρχής και της δικαιοσύνης. Ελέγχους λοιπόν στα σύνορα μπορεί να αίρει όποιος γνωρίζει καλά τα δικά του σύνορα και σέβεται τα σύνορα των άλλων. Όποιος το εφαρμόσει μπορεί να πλουτίσει τις γνώσεις του, να δημιουργήσει νέες επαφές, να εμπλουτίσει την ζωή του. Τέτοια σύνορα δε χωρίζουν αλλά αντίθετα καθιστούν δυνατή τη συνύπαρξη

συγγενών, αλλά όχι ταυτόσημων λαών και πολιτισμών. Όποιος όμως περιφρονεί την έννοια των συνόρων και καταλήγει σε μια συνύπαρξη εξ'αποστάσεως δημιουργεί δυσπιστία που μπορεί να καταλήξει σε παράλυση της έννοιας της κοινότητας.

Ταυτόχρονα και πιο συγκεκριμένα ο πολίτης καθίσταται αιχμάλωτος του ηλεκτρονικού φακελώματος. Καταργείται το απόρρητο της ιδιωτικής ζωής και καθιστά τους πολίτες ύποπτους αφού επιτρέπει τη συλλογή και τη καταγραφή όλων των στοιχείων που αφορούν τη ζωή του.

Ποιος εκτός της Δικαστικής Εξουσίας μπορεί να κρίνει αν ένα συγκεκριμένο πρόσωπο προβαίνει σε προπαρασκευαστικές ενέργειες; Τέτοιου είδους διατάξεις αφορούν σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό τους αλλοδαπούς οι οποίοι ζητούν μόνο την είσοδο στη χώρα.

Με βάση ποιας περί δικαίου αρχής η ισονομία κάποιος που έχει καταδικασθεί από ποινικό δικαστήριο μπορεί να εγγράφει στο σύστημα πληροφόρησης με όλες τις συνέπειες που αυτό συνεπάγεται, καθώς επίσης μέσα από ποιες διαδικασίες μπορεί να πετύχει τη διαγραφή του και σε πόσο χρόνο άραγε;

Τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν επιδέχονται εκπτώσεων και στο όνομα της όποιας πρόληψης και ασφάλειας οι πολίτες δεν χωρίζονται σε κατηγορίες με βάση μάλιστα υποθέσεις, πιθανότητες ή ακόμη και αμαρτίες του παρελθόντος.

Από την άλλη μεριά βέβαια χρειάζεται να τονισθεί ότι η αίσθηση του κινδύνου πέρα από τα στοιχειώδη λογικά κριτήρια δημιουργίας του και ύπαρξης του, δεν είναι “πραγματική” πάντα αλλά αποτελεί μια κατασκευή και μάλιστα κοινωνική κατασκευή, η εδραίωση της οποίας επιφέρει και τη “πλαστή” αποτελεσματικότητα του κρατικού μηχανισμού και την αναμφίβολης αναγκαιότητας επέκτασή του.

Ωστόσο, πρέπει να παραδεχτούμε ότι αν κάποιον ήρθε να «ενοχλήσει» ο νόμος, αυτός δεν είναι το άτομο ως ελεύθερη ύπαρξη αλλά οι γνωστοί και άγνωστοι φορείς προσωπικών Αρχείων που μέχρι τώρα μπορούσαν να κινούνται ανεξέλεγκτα μέσα σε ένα νευραλγικό, για την ατομική και κοινωνική ζωή του ανθρώπου, ενώ τώρα τίθενται φραγμοί και ασφαλιστικές δικλείδες που ως αποκλειστικό σκοπό έχουν την αποτελεσματικότερη προστασία της προσωπικότητας και των ατομικών ιδιοτεροτήτων του κάθε ατόμου.

Με αυτή την έννοια η συνθήκη Schengen έρχεται να καλύψει και κενά που έχουν δημιουργηθεί από την επιδίωξη ενός κράτους πολυπολιτισμικού, ενιαίου και δημοκρατικού, σκοπός του οποίου είναι η ελεύθερη διακίνηση των πολιτών του χωρίς κίνδυνο γένεσης και αναπαραγωγής εγκληματικών στοιχείων. Μήπως όμως με όλες αυτές τις ρυθμίσεις ο νόμος (περί

προστασίας προσωπικών δεδομένων) γίνεται ηθικός αυτουργός για τη δημιουργία κέντρων επεξεργασίας τέτοιων δεδομένων, με συνακόλουθο κίνδυνο τη προσβολή του απόρρητου της προσωπικής ζωής των ατόμων;

Σε αυτό το σημείο χρειάζεται όμως να δούμε και μια άλλη συνισταμένη. Η ένωση όλων αυτών των πολιτισμών, χωρίς βέβαια αυτό να

σημαίνει την αλλοτρίωση τους απαραίτητα, προκαλεί και ένα σύστημα πολλαπλών αλληλεξαρτήσεων όπου το ένα ρυθμίζεται σε συνάρτηση με τη πορεία του άλλου και επίσης πραγματώνει το σκοπό της ύπαρξης του πάντα σε σχέση με την επιτυχία του άλλου.

Αυτό είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους έχει εκφραστεί και κάποια άλλη ανησυχία όσον αφορά στη Schengen. Είναι αυτή που αφορά τη διακινδύνευση των εθνικών και θρησκευτικών ακόμα χαρακτηριστικών κάθε κράτους-μέλους εξ' αιτίας του συγχρωτισμού των λαών. Αυτό που επισημαίνεται με τη συμφωνία, είναι η ελευθερία των ανθρώπων ανεξάρτητα εθνικότητας ή θρησκεύματος, γιατί όσον αφορά τη διακίνηση των λαών δεν εισάγει κάτι το καινοτόμο²⁸ με τις ρυθμίσεις της, παρά λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για το καλύτερο δυνατό έλεγχο της εγκληματικότητας. Το γεγονός αυτό, ότι δηλαδή δεν εισάγει κάτι καινούργιο, το επιβεβαιώνουν τα εκατομμύρια των τουριστών που πηγαίνουν σε κάθε χώρα, κάθε χρόνο ή ακόμα και οι εκατοντάδες χιλιάδες ξένοι εργάτες που είναι εγκατεστημένοι σε πολλές χώρες των οποίων δεν είναι πολίτες.

²⁸ Εταιρεία Μελέτης Νομολογίας, 1998, 54

Επομένως είναι ευνόητο ότι δεν είναι η απομόνωση των λαών το σιδηρούν παραπέτασμα που θα διαφυλλάξει τα κράτη από την αλλοίωση της εθνικής τους ιδιαιτερότητας, γιατί αν αυτό ήταν πραγματικό τότε η ιδιαιτερότητα των λαών θα είχε ήδη αλλοιωθεί. Η ουσία βρίσκεται στη δύναμη κάθε εθνικής παράδοσης, και πως αυτή μπορεί να παραμείνει ζωντανή και αληθινή.

5.4 ΠΑΝΟΠΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Ζώντας επομένως μέσα σε ένα τέτοιο σύστημα, τόσο πιο περίπλοκη γίνεται η οργάνωση της κοινωνίας και όσο πιο ανεπτυγμένα εμφανίζονται τα επιμέρους συστήματα, τόσο πολλαπλασιάζονται και οι κίνδυνοι. Τόσο περισσότερο οι άνθρωποι βρίσκονται εκτεθειμένοι στις αντικειμενικές συνέπειες της οποιασδήποτε θεσμικής ή τεχνικής δυσλειτουργίας και όσο και πιο ανίκανοι να αντιμετωπίσουν οι ίδιοι την ανομία. Η κοινωνία μας τείνει να καταλήξει σε αυτό που χαρακτηρίζει ο Beck ως "κοινωνία της διακινδύνευσης".

Οι πληροφορίες μπορούν να διοχετευτούν στη αγορά. Όποιος θέλει να έχει πρόσβαση σε αυτές μπορεί να πληρώσει εκείνους που τις συγκεντρώνουν και να τις παρέχουν στους επίδοξους χρήστες τους. Έτσι οι πληροφορίες που υποτίθεται ότι είναι προστατευόμενες και που μπορεί να αναφέρονται στη ιδιωτική ζωή των ατόμων μπορούν να εμφανίζονται εκ πρώτης όψεως, να διατίθενται ελεύθερα στο πλαίσιο ενός θεσμοθετημένου «πανοπτισμού» όπως αναφέρει και ο Foucault που μπορεί να χρησιμοποιείται αδίστακτα και ελεύθερα.

Ο Foucault θεωρεί πως η πειθαρχία και η γραφειοκρατική εποπτεία (των πολιτών) είναι δυναμικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου καπιταλισμού. Η Βεμπεριανές θέσεις περί εξορθολογισμού βρίσκουν απήχηση και στην ανάλυση του Foucault για την άνοδο της "πειθαρχικής κοινωνίας"²⁹.

²⁹ Foucault.M, 1979, 27 που αναφέρεται ο Dandeker.C, 1990, 23

Ισχυρίζεται πως η ισχύς, με την έννοια της εξουσίας και άρα του ελέγχου, δεν είναι κάτι που ένα άτομο ή μία ομάδα έχει στην κατοχή της. Η ισχύς και η εξουσία που αυτή συνεπάγεται είναι μια στρατηγική, τα αποτελέσματα της οποίας συνειδητοποιούνται μέσα από ένα δίκτυο σχέσεων και τακτικών. Αυτό το δίκτυο βρίσκεται σε μία συνεχή κατάσταση έντασης εξ' αιτίας της αντίστασης αυτών που κυβερνώνται από αυτό, και έτσι η δύναμη της εξουσίας/ισχύς βρίσκεται πάντα στη διαδικασία της προσπάθειας να κατακτηθεί.

Απορρίπτει το διαχωρισμό μεταξύ γνώσης και εξουσίας. Υπογραμμίζει πως εγκαταλείπουμε μία ολόκληρη παράδοση που μας επιτρέπει να φανταστούμε ότι η γνώση μπορεί να υπάρχει μόνο εκεί όπου οι σχέσεις εξουσίας, βρίσκονται σε διαθεσιμότητα, και ότι η γνώση μπορεί να εξελιχθεί μόνο έξω από τη δική της τάξη πραγμάτων, τις δικές της απαιτήσεις και συμφέροντα. Θα πρέπει, σύμφωνα με το Foucault να παραδεχτούμε πως η εξουσία με την έννοια της ισχύος, παράγει γνώση, ότι η ισχύς και η γνώση, και εδώ μπορούμε να εννοήσουμε τη γνώση ως πληροφόρηση, άμεσα υπονοούν η μία την άλλη. Δεν υπάρχει σχέση εξουσίας χωρίς συμπληρωματική, φυσική σχέση ενός χώρου γνώσης, όπως επίσης δεν μπορεί να υπάρξει κανενός είδους γνώση που να μη προϋποθέτει και να θεσμοποιεί ταυτόχρονα σχέσεις ισχύος. Για τον Foucault ο άνθρωπος που βρίσκεται υπό το καθεστώς εξουσίας μπορεί να είναι αντικείμενο δράσης και παρακολούθησης αλλά ο ίδιος να μη βλέπει. Μπορεί να είναι αντικείμενο

πληροφόρησης αλλά όχι υποκείμενο επικοινωνίας³⁰. Αν είναι απομονωμένος δεν υπάρχει δυνατότητα συνομωσίας επομένως προσπάθεια συλλογικής απόδρασης ή σχεδιασμός για νέες οργανωμένες παρεκκλίνουσες συμπεριφορές στο μέλλον, αν είναι τρελός δεν υπάρχει πιθανότητα βίαιης πράξης προς κάποιον συνάνθρωπο, αν είναι παιδί του σχολείου δεν υπάρχει

δυνατότητα αντιγραφής ή πρόκλησης φασαρίας, αν είναι εργαζόμενος δεν υπάρχουν αταξίες, κλεψιές, δεν υπάρχει καμία πιθανότητα πρόκλησης καταστάσεων που να επιβραδύνουν το ρυθμό της δουλειάς ή να τον κάνουν λιγότερο άριστο. Με τα λόγια αυτά ο Foucault προσπαθεί να κάνει κατανοητή την έννοια του πανοπτισμού.

Όλες οι καταστάσεις μπορούν να γίνουν προβλέψιμες μέσα σε ένα καθεστώς πειθαρχίας, επιτήρησης και γραφειοκρατίας. Η έννοια του φυσιολογικού που ταυτίζεται με το κοινωνικά αποδεκτό που και αυτό με τη σειρά του έχει οριστεί από την ίδια την θεσμοποιημένη εξουσία, γίνεται ένα με την έννοια της στρατιωτικής υπακοής και ακολουθίας κανόνων και τρόπων συμπεριφοράς. Όταν ο άνθρωπος δεν έχει περιθώρια ελεύθερης δράσης, δράσης θεσμικής αλλά που να μη μπορεί να ανιχνευθεί από κανένα κρατικό μηχανισμό επειδή έτσι πρέπει και όχι επειδή δεν είναι εφικτό τότε δεν αποτελεί παρά μια ετεροκαθοριζόμενη τροχαλία μέσα στα γρανάζια ενός κεντρικού συστήματος πειθαρχίας, τάξης και εποπτείας.

Ο πανοπτισμός είναι μια στρατηγική, είναι ένας φοβερά αποδοτικός τρόπος να καθοδηγήσεις μάζες ατόμων. Η κατάληξη στις

³⁰ Foucault , Μετάφραση 1989, 265-298.

σύγχρονες τεχνικές επιτήρησης και εποπτείας είναι για το Foucault αναπόφευκτη εξ' αιτίας της ανωτερότητάς τους στο να ελέγχουν μάζες πληθυσμών.

Το μείζον αποτέλεσμα του πανοπτισμού, είναι να υποβάλλει στον επιτηρούμενο μια συνειδητή και μόνιμη, σε βάρος του κατάσταση

ορατότητας, που εξασφαλίζει την αυτόματη λειτουργία της εξουσίας. Να μονιμοποιεί τα αποτελέσματα τη επιτήρησης ακόμα και αν αυτή είναι ασυνεχής στην άσκηση της. Είναι η τελειότητα της Εξουσίας να τείνει στο να καθιστά περιττή την άσκηση της. Το μοντέλο αυτό είναι μια μηχανή για την εγκαθίδρυση και στήριξη ενός είδους εξουσίας ανεξάρτητη από εκείνον που την ασκεί. Ο ελεγχόμενος επομένως γίνεται φορέας της ίδιας της εξουσίας. Το ουσιαστικό είναι να ξέρει ότι εποπτεύεται. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο ο Bentham³¹ υποστήριζε ότι η εξουσία πρέπει να είναι ορατή και ανεξέλεγκτη. Ορατή, γιατί αν μεταφέρουμε την ιδέα αυτή στη συγκεκριμένη περίπτωση που μελετάται εδώ, ο εξουσιαζόμενος βλέπει τους φορείς του κοινωνικού ελέγχου σε δράση και ανεξέλεγκτη γιατί δεν ξέρει αν όντως κατασκοπεύεται όλες τις στιγμές και από ποιόν ακριβώς. Έτσι η εσωτερίκευση της εξουσιαστικής

δύναμης που ασκείται πάνω του είναι τόσο μεγάλη που την επιτελεί ο ίδιος για τον εαυτό του. Μία πραγματική καθυπόταξη γεννιέται μηχανικά, μέσα από μια πλασματική σχέση. Και η σχέση αυτή είναι η σχέση του εξουσιαζόμενου, του ελεγχόμενου, με την σιγουριά του αισθήματος ότι υποβάλλεται σε μία

³¹ Bentham, J, που αναφέρει ο Foucault, Ματάφραση 1989, 266

συνεχή επιτήρηση και του εκφοβισμού του, σε πεπτιπτωση που επιθυμήσει το πέρασμα σε μία εγκληματική πράξη. Γι'αυτόν ακριβώς το λόγο παύει να είναι και απαραίτητη η χρήση της βίας. Έτσι η εξουσία ανακουφίζεται κατά κάποιο τρόπο και από το βάρος που την ακολουθεί όσον αφορά την συνεχή και αδιάλειπτη επιβολή της.

Επομένως σύμφωνα με το μοντέλο του πανοπτισμού, ελάχιστα ενδιαφέρει το ποιος ασκεί την εξουσία όπως επίσης και το αίτιο που την ενεργοποιεί.

Πέρα όμως από αυτή του τη λειτουργία, ο πανοπτισμός επιτελεί και ένα σύστημα ελέγχου πάνω στους ίδιους τους εξουσιαστές, η μοίρα και η καθημερινότητα των οποίων, είναι άρρηκτα εξαρτημένες από αυτές των εξουσιαζομένων.

«...Ίσως να είναι η πιο τέλεια στρατηγική για να αναμορφώσει ένα κράτος την ηθική των ατόμων, να διαφυλάσσει την υγεία, να αναζωογονεί τη βιομηχανία, να διαδίδει τη μάθηση, να σταθεροποιεί την οικονομία...»

Το Σύστημα Πληροφοριών Schengen (SIS), η τράπεζα αυτή των δεδομένων ατομικών δεδομένων αποτελεί ένα ζωντανό παράδειγμα αυτού που ο Foucault ονομάζει πανοπτισμό.

Μπορούμε να πούμε βέβαια ότι αυτή η έκδοση της πραγματικότητας ίσως να εμφανίζεται λίγο υπερβολική σήμερα. Αποτελεί όμως μια πολύ ζωντανή περιγραφή των πιθανοτήτων πορείας της κοινωνίας μας αφού πολλές πτυχές αυτής της πραγματικότητας βρίσκονται ήδη σε εφαρμογή.

Γιατί να μην αναρωτηθούμε πως ολόκληρη η κοινωνία, σε παραλληλισμό με την περιγραφή του πανοπτισμού μέσα στις φυλακές, δε μπορεί να αποτελέσει ένα τεράστιο «ίδρυμα» με πολλές υποκατηγορίες και τομείς εξειδίκευσης, όπου η επιτήρηση θα γίνεται σε καθημερινή αλλά ασυνεχή βάση, με απόλυτη εσωτερίκευση του κοινωνικού ελέγχου και των κανόνων που επιτάσσει από τα άτομα, αφού καθένα από αυτά θα πιστεύει ότι δεν έχει περιθώρια παρέκκλισης από καθετί φυσιολογικό και νόμιμο.

Έτσι, χρειάζεται να αναφερθούμε στο πολύ συνηθισμένο πλέον παράδειγμα της τοποθέτησης κυκλωμάτων από κάμερες, σε πολλά σημεία του δρόμου, αλλά ακόμα και σε κάποια νυχτερινά κέντρα σε αρκετές Ευρωπαϊκές Χώρες, όπου πρόσβαση σε αυτές έχουν, πολύ απλά πάρα πολλοί χρήστες του internet και όχι μόνο. Οι κάμερες αυτές έχουν τοποθετηθεί σε σημεία που δεν είναι ορατά από το κοινό. Σαφώς λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε πως το απώτερο κίνητρο τοποθέτησης αυτών των «παρατηρητών» είναι η τυχόν σύλληψη κάποιας εγκληματικής πράξης, η οποία κάτω από άλλες συνθήκες δεν θα ήταν δυνατή. Η ταινία του Βέντερς, «το τέλος της βίας», είναι μια φοβερή σύλληψη του πως μπορεί να εξελιχθεί ο θεσμός του επίσημου κοινωνικού ελέγχου σε λίγα χρόνια. Περιγράφει μια κοινωνία όπου ζεί κάτω από την επιτήρηση πολλών δορυφορικών δικτύων, που επιτηρούν ολόκληρο το πλανήτη. Η ύπαρξη τους είναι άγνωστη στο ευρύ κοινό. Οι «παρατηρητές» βρίσκονται παντού και επιβλέπουν τη καθημερινότητα των ανθρώπων στους δημόσιους χώρους....Η επεξεργασία των πληροφοριών γίνεται σε ένα τεράστιο εργαστήριο επεξεργασίας

πληροφοριών, όπου ανα πάσα στιγμή, οποιοδήποτε άτομο ύποπτο εγκληματικής πράξης, αποκτά ταυτότητα, χαρακτηριστικά, τόπο κατοικίας, επάγγελμα. Είναι κάτι ανάλογο με το χαρακτηριστικότατο βιβλίο του Τζωρτζ Οργουελ «1984» όπου « ... ο Μεγάλος Αδελφός³² είναι αλάθητος και παντοδύναμος. Κάθε επιτυχία, κάθε πραγματοποίηση, κάθε νίκη, κάθε

επιστημονική ανακάλυψη, κάθε γνώση, ευτυχία, θεωρείται ότι πηγάζει από τη διοίκηση και την έμπνευση του. Κανείς δεν τον έχει δει. Είναι ένα πρόσωπο στις εφημερίδες, μια φωνή στη τηλεοθόνη. Μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι δε θα πεθάνει ποτέ, και ήδη υπάρχει μεγάλη σύγχυση και ασάφεια γύρω από το πότε ακριβώς γεννήθηκε...»

Ωστόσο υπάρχουν ακόμη αντιστάσεις οι οποίες αν δομηθούν σωστά και συστηματικά σαφώς και μπορούν να αποδώσουν καρπούς εξασφαλίζοντας τη σωστή διαχείριση της πληροφορίας και τη δημοκρατική λειτουργία όλων αυτών των θεσμικών κατασκευών για την εξυπηρέτηση της κοινωνικής αρμονίας και ελευθερίας.

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού χαρακτήρα συγκροτήθηκε προκειμένου να ελέγχει τη σωστή τήρηση του νόμου 2472 περί Προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ενημέρωση και υπεράσπιση των πολιτών σε περίπτωση κατάχρησης στη χρήση πληροφοριών.

Αντικείμενο του νόμου αλλά και της αρχής είναι η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού

³² Απόσπασμα από το βιβλίο του Οργουελ «1984».

χαρακτήρα, κατά τέτοιο τρόπο ώστε να είναι δυνατή η προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής.

6 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, ανεξάρτητα από κάθε θετική ή αρνητική αντίληψη για τη σκοπιμότητα της Συνθήκης, ανέκυψε ένα ιδιόμορφο, αλλά σημαντικό θέμα. Δημιουργήθηκε ένα θρησκευτικοκοινωνικό πρόβλημα, του οποίου οι προεκτάσεις τόσο σε κρατικό όσο και σε διακρατικό επίπεδο φαίνεται πως θα είναι επιζήμιες για τη εφαρμογή της Συνθήκης. Η ελληνική κοινωνία διακρίνεται από ισχυρές ρίζες στη θρησκευτική παράδοση. Η συνθήκη του Schengen έθιξε για ένα κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας, μάλλον τη θρησκευτική πίστη περί του τέλους του κόσμου (αριθμός 666) παρά τη πίστη στην ελευθερία και τη δημοκρατία. Όχι βέβαια πως αυτές οι συνισταμένες δεν έγιναν φανερές μέσα από τον ημερήσιο τύπο αλλά όσον αφορά τη γενικότερη ενημέρωση από τα μέσα επικοινωνίας, δεν ήταν καθόλου ικανοποιητική, θα μπορούσαμε να πούμε στην ουσία υπαρκτή.

Από την άλλη όμως οπτική γωνία, η περίπτωση της Ελλάδας θα μπορούσε να αξιολογηθεί και να χαρακτηριστεί ιδιαίτερη και σπάνια.

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, στο σταυροδρόμι των τριών ηπείρων διευκολύνει τη πρόσβαση ξένων, ειδικότερα επειδή οι παραμεθόριες περιοχές είναι εκτεταμένες και εύκολα προσπελάσιμες. Ταυτόχρονα, ιστορικές, οικονομικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της Ελλάδας προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό και την “προτίμηση” της ως χώρας “υποδοχής” τμήματος των πληθυσμών που εγκατέλειψαν οριστικά ή προσωρινά τις περιοχές καταγωγής τους στην προσπάθειά τους να αποφύγουν κάθε είδους καταπίεσης (εθνική, φυλετική, θρησκευτική, πολιτική)

αλλά παράλληλα και ταυτόχρονα την οικονομική ανέχεια και κρίση που σημαδεύουν τις περιοχές αυτές, χωρίς να διαφαίνονται προοπτικές εξόδου απ' αυτές.

Επομένως χρειάζεται να υπογραμμιστεί ότι η συνθήκη φαίνεται πως μπορεί να δράσει θετικά στον Ελλαδικό χώρο, αφού τα προβλήματα λαθρομετανάστευσης έχουν πάρει μεγάλη έκταση.

Το βασικό ερώτημα είναι το εξής: Πως η Ελλάδα, όντας πολύ πιο παραδοσιακή ακόμα, σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη της Schengen, θα μπορέσει να δεχτεί την ηλεκτρονική εποπτεία με την έννοια που ορίζεται στο σύστημα πληροφοριών. Ακόμα και στο τομέα της ποινικής μεταχείρισης, για παράδειγμα στα πλαίσια των εναλλακτικών μορφών ποινικών κυρώσεων, η Ελλάδα μπορεί να κριθεί πολύ πιο παραδοσιακή επίσης. Οι νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου που ήδη έχουν λάβει χώρα στα υπόλοιπα κράτη-μέλη των Ευρωπαϊκών χωρών, έχουν δοκιμαστεί πολύ περισσότερο απ'ότι στον Ελληνικό χώρο. Επομένως έχουν υποστεί ένα είδος εμπειρίας αλλά και αποδοχής από το κοινωνικό σύνολο. Οι εναλλακτικές μορφές αντιμετώπισης των εγκλείστων σήμερα χρησιμοποιούνται στο ελάχιστο των δυνατοτήτων τους για το λόγο ότι στοιχίζουν πολύ περισσότερο από τη κλασική αντιμετώπιση, τόσο σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο καταρτισμένων και ειδικών υπαλλήλων. Με αυτή την έννοια η Ελλάδα, βρίσκεται σε εμβρυακό στάδιο στο τομέα αυτό. Ποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι το κόστος που θα είχε η Ελληνική οικονομία θα ήταν ισάξιο,

στη κρίση της πολιτείας, με αυτό της επανένταξης των ατόμων στις «κανονικές» συνθήκες διαβίωσης;

Ο κοινωνικός επιστήμονας που ασχολείται με ένα τέτοιο θέμα σαν αυτό της Συνθήκης Schengen, συναντά προβλήματα που απορρέουν όχι τόσο από τις εγγενείς δυσκολίες προσέγγισης του αντικειμένου του, αλλά από τις περιρρέουσες συνθήκες κάτω από τις οποίες καλείται να το μελετήσει. Ο προσδιορισμός ενός κοινωνικού προβλήματος ως τέτοιου δεν απορρέει από τη "φύση", από τα ειδικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού αλλά παραπέμπει στα κοινωνικά θεμέλια του συστήματος.

7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΗ SCHENGEN – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Συνθήκη Schengen αποτελεί ένα φορέα μιας νέας μορφής κοινωνικού ελέγχου που συνδυάζει την ανώτερη τεχνολογική εξέλιξη και τη προσφορά αυτής της εξέλιξης στις υπηρεσίες της και στα δικά της δεδομένα.

Είναι μια μορφή πρακτικής εφαρμογής του Πανοπτικού μοντέλου, είναι μια έκφανση του πολλαπλασιασμού των πειθαρχικών θεσμών. Το πανοπτικό μπορεί να παραλληλιστεί άμεσα, με την έννοια της πειθαρχίας, με τη Συνθήκη Schengen, αφού η συγκεκριμένη έχει προσεγγιστεί και αναλυθεί ως σύγχρονη έκφραση αυτού του μοντέλου.

Έτσι έχουμε:

1. Σύνδεση πειθαρχίας και αποκλεισμού μέσω της αναχαίτισης του κακού, και της απομόνωσης (το κλειστό ίδρυμα, το εγκατεστημένο στο περιθώριο). Η πειθαρχία δε μπορεί να ταυτίζεται ούτε με ένα θεσμό ούτε με ένα μηχανισμό. Είναι ένας τύπος εξουσίας, ένας τρόπος άσκησης της , και περιλαμβάνει ένα σύνολο οργάνων, τεχνικών, μεθόδων, επιπέδων εφαρμογής και στόχων. Είναι μια «φυσική» ή μια «ανατομία» της εξουσίας, μια τεχνολογία³³. Μπορεί να ασκείται είτε από ειδικευμένα ιδρύματα, είτε από ιδρύματα που την χρησιμοποιούν ως βασικό όργανο για ένα καθορισμένο στόχο, είτε από οργανισμούς που κατέστησαν τη πειθαρχία θεμελιώδη αρχή της εσωτερικής τους λειτουργίας, είτε από κρατικούς μηχανισμούς που κύριο έργο τους είναι να επιβάλλουν τη πειθαρχία σε κοινωνική κλίμακα, όπως η

³³ Foucault, Μετάφραση 1989, 283-284

αστυνομία. Γενικότερα μπορούμε να μιλάμε για διαμόρφωση μιας νέας πειθαρχικής κοινωνίας. Αυτό δε σημαίνει βέβαια πως η πειθαρχία αντικαθιστά άλλες μορφές εξουσίας, ωστόσο όμως διείσδυσε μέσα σε άλλες, επεκτείνοντας τις και πάνω απ'όλα επιτρέποντας την εξάπλωση της επιρροής της εξουσίας μέχρι και στα πιο απόμακρα και δυσδιάκριτα σημεία.

Στη περίπτωση της Schengen, αυτό συμβαίνει μέσα απο το μηχανισμό τόσο του ηλεκτρονικού φακελλώματος, όσο και μέσα από την κοινοτική συνεργασία των αστυνομικών αρχών. Η εγγραφή στο Σύστημα πληροφοριών Schengen, αποκλείει αυτόματα τα άτομα απο κάποιες άλλες διαδικασίες που αφορούν την ελεύθερη διακίνηση τους στο χώρο καθώς επίσης και την αποφυγή του στιγματισμού τους. Το άμεσο επακόλουθο μιας τέτοιας διαδικασίας είναι η απομόνωση του ατόμου με όρους κοινωνικού στιγματισμού αλλά και η κατηγοριοποίηση του στη λίστα των επικίνδυνων πολιτών, αφού η καταγραφή τους στο σύστημα, και άρα η παρακολούθησή τους, έχει πλέον επέλθει.

2. Προβολή της πειθαρχίας ως μηχανισμού που βελτιώνει της άσκηση εξουσίας, καθιστώντας τη ταχύτερη και αποτελεσματικότερη, ορατή και ανεξέλεγκτη καθώς εδραιώνει ένα σύστημα γενικευμένης εποπτείας, γεμάτο από έντεχνους και αθόρυβους καταναγκασμούς.

Η Συνθήκη Schengen αποτελεί ένα από τα πιο κατάλληλα παραδείγματα προς απόδειξη των υπηρεσιών που προσφέρει η πειθαρχία. Όπως έχει ήδη αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια ένας από τους λόγους δημιουργίας της Schengen αφορά και τη καλύτερη και αποτελεσματικότερη

δράση της αστυνομίας σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα, καθώς επίσης της συντήρησης της εσωτερικής ασφάλειας. Στο θέμα της ασφάλειας πρέπει να σταθούμε ιδιαίτερα δεδομένου ότι ο τομέας αυτός θίγει πολλά ζητήματα τόσο σε πρακτικό επίπεδο όσο και σε συμβολικό. Η οργανωμένη εγκληματικότητα δεν είναι νέο φαινόμενο. Το νέο στοιχείο³⁴ προκύπτει από τον τρόπο που το

κράτος αντιλαμβάνεται πλέον την απειλή της εσωτερικής ασφάλειας και το πώς αυτή η απειλή, που συνδέεται βέβαια άρρηκτα με το συναίσθημα της ανασφάλειας, παρουσιάζεται και εκδηλώνεται στη καθημερινή ζωή (π.χ ΜΜΕ).

Η εσωτερική ασφάλεια δεν είναι ιδιότητα του συστήματος αλλά είναι μια κατηγορία, ένα κατασκεύασμα του παρατηρητή, με τη βοήθεια του οποίου μπορεί να αντιληφθεί και να ερμηνεύσει διάφορες καταστάσεις. Η εσωτερική ασφάλεια δηλώνει ένα δυσάρεστο συναίσθημα ανασφάλειας κατά τη κοινωνική διαδικασία της επικοινωνίας. Η αυξανόμενη κοινωνική πολυπλοκότητα, συνεπάγεται περισσότερες απρόβλεπτες και επικίνδυνες καταστάσεις, δεδομένου ότι η έννοια της ανασφάλειας συνδέεται με αυτή του μη έμπιστου και του απρόβλεπτου, γι'αυτόν άλλωστε το λόγο και ενεργοποιείται. Η διάκριση ανάμεσα στην ασφάλεια και την ανασφάλεια καθιστά δυνατή την επικοινωνία παρουσιάζοντας ορισμένα φαινόμενα ως σημαντικά και άλλα ως δευτερεύουσας σημασίας από τη πλευρά του κράτους. Με βάση λοιπόν τη διάκριση των καταστάσεων σε ασφαλείς και

³⁴ Λαμπροπούλου Ε, «Η οργανωμένη εγκληματικότητα και η εσωτερική (αν-)ασφάλεια», Ποινική Δικαιοσύνη: Νομοθεσία & Νομολογία – Θεωρία & Πράξη, 8-9/2000, Τεύχος 30, 281-284..

ανασφαλείς, προσδιορίζεται και η αντίδραση, δηλαδή προσδιορίζεται και το τι είναι θεμιτό και επιβαλλόμενο για την αποτροπή του κινδύνου, ενώ παράλληλα τα άτομα κατηγοριοποιούνται ανάλογα με την επικινδυνότητα τους. Η ιδιωτική σφαίρα ρυθμίζεται όλο και περισσότερο εξαντλητικά, όχι τόσο για θέματα συμπεριφοράς, όσο για την αποτροπή ενδεχόμενων

κινδύνων. Έτσι ενώ παλαιότερα προστατευόταν και απολάμβανε εμπιστοσύνης, τώρα μετατρέπεται σε κάτι κρυφό και απειλητικό, σε προσωπικό και μυστικό και επομένως σε κάτι που πρέπει να ελέγχεται. Η συνθήκη Schengen μπορεί να θεωρηθεί ως ένα κέντρο άσκησης πολιτικής κοινοτικού χαρακτήρα για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων, η οποία υποστηρίζεται έντονα από όλα τα κράτη-μέλη που την έχουν επικυρώσει. Η σημασία της κοινότητας υπερτερεί σε σχέση με αυτή της κοινωνίας. Έτσι σημείο αναφοράς γίνεται η κοινότητα που πρέπει να προστατευθεί από το κίνδυνο και το «εχθρικό» εξωτερικό περιβάλλον. Το κράτος αδυνατώντας να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των πολιτών για ασφάλεια, ζητά την ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους τους. Οι πρωτοβουλίες όμως αυτές υπονομεύονται από τους συλλογικούς κινδύνους που προβάλλονται για την εσωτερική ασφάλεια. Έτσι εδώ παρατηρείται μια αντίφαση. Το κράτος από τη μία πλευρά ζητά την ενεργή συμμετοχή των πολιτών για την αντιμετώπιση των αυξημένων κινδύνων και από την άλλη, χρησιμοποιεί δραστικά μέτρα για τον έλεγχο των δημόσιων κινδύνων, φορείς των οποίων είναι τελικά οι πολίτες. Η πολιτική δηλαδή αυτή ούτε αφήνει το

πεδίο ελεύθερο στους πολίτες, ούτε αναλαμβάνει όλη την επιχείριση προστασίας τους. Με αυτή την οπτική η έννοια της πρόληψης αφορά το μέλλον και την εξουδετέρωση των ενδεχόμενων κινδύνων. Οι αποφάσεις αυτές που αφορούν το μέλλον, πραγματοποιούνται τελικά στο παρόν και σε αυτό το σημείο πραγματώνεται μια απο τις κορυφαίες λειτουργίες του απόλυτου πανοπτισμού, δηλαδή η πρόβλεψη της επικίνδυνης και πιθανής τελικά πραγματοποιούμενης εγκληματικής συμπεριφοράς. Με αυτό το τρόπο συντηρείται το μέλλον στη κατάσταση του παρόντος. Αυτή η προσπάθεια διατήρησης της τάξης συμβάλλει στη διαρκή αναζήτηση, απο μέρους του κράτους, περισσότερων μηχανισμών ασφάλειας και πρόβλεψης των κινδύνων. Η δράση της αστυνομίας, που είναι ένας απο του επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου, προσανατολίζεται κατά αυτό το τρόπο στη διαχείριση των συμβολικών απειλών, που είναι η αποτελεσματικότητα της όσον αφορά στην εξάλειψη του αισθήματος της ανασφάλειας των πολιτών, παρά στη αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη διαχείριση των προβλημάτων εκ μέρους της και όχι την επίλυση τους. Παρατηρείται δηλαδή μια εστίαση στο «φαίνεσθαι». Με βάση λοιπόν αυτή τη προβληματική, η Συνθήκη Schengen (οργανωμένη διαχείριση πληροφορίας και πληροφοριοδοτών, προηγμένα τεχνολογικά συστήματα επιτήρησης-SIS) είναι μία απο τους σύγχρονους παράγοντες αναδιοργάνωσης του κοινωνικού ελέγχου.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθούν τα αποτελέσματα μιας έρευνας η οποία ανακοινώθηκε στη εφημερίδα «Το Βήμα» στις 20

Φεβρουαρίου 2000, σχετικά με την Αλβανοφοβία, την ανασφάλεια και το τι εικόνα έχουν οι Έλληνες για την Αστυνομία, η οποία είναι άκρως αποκαλυπτική, αφού οι απαντήσεις που έχουν δώσει οι πολίτες, επιτρέπουν τη διεξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για τις διάφορες μορφές εγκληματικότητας. Τα συμπεράσματα μπορούν να συνοψιστούν σε δύο σημεία. Πρώτον στην προσωποποίηση της ξενοφοβίας και δεύτερον στο θέμα της εικόνας της Αστυνομίας. Όσον αφορά το πρώτο τομέα, απο την επεξεργασία των απαντήσεων, το κύριο πρόβλημα για τους κατοίκους του Λεκανοπεδίου φαίνεται να είναι η ανασφάλεια έναντι των ξένων και κυρίως των Αλβανών οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως εγκληματίες και επομένως θα πρέπει να εκδιωχθούν απο τη χώρα. Η άποψη αυτή δεν αφορά τους οικονομικούς μετανάστες που προέρχονται απο χώρες τις Αφρικής και της Ασίας. Επίσης κυριαρχεί στους Έλληνες η άποψη ότι η εγκληματικότητα έχει σημειώσει άνοδο τα τελευταία χρόνια. Στην ερώτηση για ποιούς λόγους έχει συμβεί αυτό, απάντησαν ότι φταίει η παρουσία των Αλβανών. Όσον αφορά το δεύτερο τομέα, η εικόνα που έχουν σχηματίσει οι κάτοικοι του Λεκανοπεδίου για την Αστυνομία φαίνεται να είναι θετική όσον αφορά τους Ειδικούς Φρουρούς, δεν γνωρίζουν όμως την ύπαρξη του Σώματος Συνοριακών Φρουρών. Πιστεύουν ωστόσο ότι υπάρχει κάποιος αυξημένος έλεγχος στα σύνορα, όπως έχουν ακούσει απο συγγενείς και φίλους, που μένουν σε αυτές τις περιοχές. Σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες εκτιμούν ότι η διαφθορά στην Αστυνομία είναι ένα υπαρκτό γεγονός που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα. Ως πρώτες αιτίες που εκκόλαψαν τη διαφθορά στην

Αστυνομία θεωρούνται: οι πολιτικές παρεμβάσεις και η εξάρτηση των αστυνομικών από τη πολιτική εξουσία. Σε δεύτερο βαθμό εκτιμούν ότι η διαφθορά οφείλεται και στα χαμηλά εισοδήματα των Αστυνομικών. Πιστεύουν ότι η Υπηρεσία Εσωτερικών υποθέσεων θα έχει αποτελέσματα στη πάταξη της διαφθοράς. Αρκεί μόνο να την αφήσουν να επιτελέσει σωστά το έργο της και να συνεχίσει να δουλεύει προς αυτή τη κατεύθυνση.

Πέρα όμως από την έννοια της ασφάλειας, χρειάζεται να δοθεί έμφαση και στην έννοια της γραφειοκρατίας όπως αυτή διαγράφεται μέσα από τους μηχανισμούς λειτουργίας και εφαρμογής της Schengen. Ο J.Kean, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ασχολείται ιδιαίτερα με την έννοια της γραφειοκρατίας και της αποδίδει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία συνοψίζονται ως εξής: Η γραφειοκρατία αποτελεί ένα σύνολο άρρηκτα οργανωμένων σχέσεων επιταγής / υπακοής, λειτουργεί με βάση γενικούς και απρόσωπους κανόνες, επικρατεί στο καπιταλισμό χάρη στη τεχνολογική ανωτερότητα του, χαίρει απέραντης εξειδίκευσης, ιεραρχίας και καταμερισμού αρμοδιοτήτων. Η έννοια επομένως της γραφειοκρατίας δεν είναι ένα θεωρητικό κατασκεύασμα που εξυπηρετεί τη περιγραφή κάποιων κοινωνικών πρακτικών αλλά είναι η ίδια μια κοινωνική πρακτική η οποία έχει διεισδύσει σε πάρα πολλές εκφάνσεις τόσο της καθημερινής ζωής όσο και σε μηχανισμούς σύστασης και εφαρμογής του κοινωνικού ελέγχου. Όσον αφορά τη συνθήκη, αποδεικνύεται ότι υιοθετεί όλα αυτά τα χαρακτηριστικά της γραφειοκρατίας.

Η Schengen αποτελεί ένα σύνολο άριστα οργανωμένων σχέσεων επιταγής αλλά και υπακοής, απο τη στιγμή που συντάσσει τους όρους της ελεύθερης διακίνησης των πολιτών και τις προϋποθέσεις εκείνες που πρέπει να πληρούνται προκειμένου οι πολίτες των χωρών του ενιαίου πλέον χώρου να έχουν αυτό το δικαίωμα. Η ύπαρξη δηλαδή αυτού του δικαιώματος, ναι μεν υπάρχει αδιαμφισβήτητα για όλους τους πολίτες, κινδυνεύει όμως να χαθεί για τους εν δυνάμει υποψήφιους του SIS και βέβαια για τους ήδη εγγεγραμμένους. Η παγίωση αυτού του αποτελέσματος – εξάλειψη των ίδιων δικαιωμάτων με τους μη εγγεγραμμένους πολίτες – σίγουρα αποτελεί σχέση επιταγής και υπακοής αφού κάθε πολίτης αισθάνεται υποχρεωμένος να πράττει ανάλογα, αλλά και «τρομοκρατημένος» ίσως στην ιδέα να μη του συμβεί ποτέ κάτι τέτοιο. Η Schengen επιβάλλει τόσο το φόβο όσο και την υποχρέωση του πολίτη να αντιλαμβάνεται κάθε στιγμή, την ύπαρξη αυτής της πιθανότητας.

Επιπλέον η τεχνολογική ανωτερότητα που διέπει το σύστημα πληροφοριών της συνθήκης δεν αφήνει περιθώρια μη υιοθέτησης του από το σύγχρονο καπιταλισμό. Είναι ένα σύστημα που αποτελεί συνισταμένη της χρήσης απο τη μια πλευρά της τελειότερης τεχνολογικής εξέλιξης, και της διαχείρισης της πληροφορίας απο την άλλη. Αυτό που ο Weber περιέγραψε ως γνώση των αρχείων (γραφειοκρατία) δεν ήταν τίποτα άλλο απο την σημερινή υιοθέτηση της ηλεκτρονικής επιτήρησης, που συνδιάζει τα τελειότερα μέσα για το τελειότερο σκοπό του κράτους: την απόλυτη επποπτεία των πολιτών του προκειμένου να διατηρηθεί σε τάξη.

8 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦ Αγγελίδης Μ, «Προβλήματα Σύστασης του Πολιτικού σε θεωρίες κοινωνικού συμβολαίου: Thomas Hobbes – John Locke», Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 1994
- ♦ Ancel Μ, «Η Νέα Κοινωνική Άμυνα», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη
- ♦ Βεντουρά Λ, «Μετανάστευση και Έθνος: Μετασχηματισμοί στις συλλογικότητες και τις Κοινωνικές Θέσεις», Ε.Μ.Ν.Ε -Μνήμων 1994
- ♦ Weber Μ, "Η πολιτική ως επάγγελμα», Εισαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια: Κυπραίος.Μ, Εκδόσεις Παπαζήση, 1987
- ♦ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α, «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1994
- ♦ Δασκαλάκης Η, «Η εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης», Εκδόσεις: Σάκκουλα, Κομοτηνή 1985
- ♦ Ζαραφωνίτου Χ, «Εμπειρική Εγκληματολογία», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995
- ♦ Καρύδης Χ. Β, «Η εγκληματικότητα των Μεταναστών στην Ελλάδα: Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα 1996
- ♦ Κατράκης Α, «Η Συμφωνία Schengen», Εταιρεία Μελέτης Νομολογίας, Εκδόσεις: Σάκκουλα, Κομοτηνή 1998

- ♦ Κοσκινάς Κ, «Η Κοινωνιολογία της Εξουσίας», Εκδόσεις: Συμεών, Αθήνα 1996
- ♦ Λαμπροπούλου Ε, «Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος», Εκδόσεις: Παπαζήση, Αθήνα 1994.
- ♦ Μουσούρου Λ.Μ, « Απο τους Γκασταρμπαϊτερ στο πνεύμα του Σένγκεν: Προβλήματα της σύγχρονης Μετανάστευσης της Ευρώπης», Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1993
- ♦ Παπαδόπουλος Α, «Όροι Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων: Το παράδειγμα του Συστήματος Πληροφοριών Schengen», Εκδόσεις: Σάκκουλα, Κομοτηνή 1999.
- ♦ Παπακωνσταντής Γ, «Συμφωνίες Schengen», Εκδόσεις: AMS & Γιώργος Παπακωνσταντής, Αθήνα 1998
- ♦ Πάσχος Γ, «Κράτος Δικαίου και Πολιτική: Πολιτειολογικές Θεωρίες 1900-1940», Εκδόσεις: Ο Πολίτης, Αθήνα 1991
- ♦ Σακκελάρου Ν.Καρόλου, «Το Σύστημα Πληροφοριών Schengen», Εκδόσεις: Σάκκουλα, 1995
- ♦ Φαρσεδάκης Ι, «Στοιχεία Εγκληματολογίας», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996
- ♦ Χαραλάμπης Δ, «Δημοκρατία και Παγκοσμιοποίηση», Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα
- ♦ Χέλντ Ντρεϊβιντ, «Μοντέλα Δημοκρατίας», Μετάφραση: Πιάντζη.Μ, Εκδόσεις: Στάχυ

- ♦ Χόφμαν Τζόν, «Πέραν του Κράτους», Μετάφραση: Ικαρος.Γ, Εκδόσεις: Στάχυ, Αθήνα 1997
- ♦ Χρύσης Α, «Ιδεολογία και Κριτική: Λόγος και αντίλογος στη Μαρξιστική Ιδεολογία», Εκδόσεις: Στάχυ
- ♦ «Κοινωνικές ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός», Ιδρυμα Σάκη
Καράγιωργα, 6ο Επιστημονικό Συνέδριο, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Αθήνα 1998.
- ♦ Φουκώ Μ, «Επιτήρηση και Τιμωρία: Η Γέννηση της Φυλακής»,
Μετάφραση: Κ. Χατζηδήμου και Ιουλιέττα Ράλλη, Εκδόσεις Ράππα, Αθήνα
1989
- ♦ Χαΐδου Α «Το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου των
ανηλίκων», Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, 1989
- ♦ N.S Timasheff & G.A Theodorson, "Ιστορία Κοινωνιολογικών Θεωριών",
Μετάφραση Δ.Φ Τσαούση, Κοινωνιολογική βιβλιοθήκη-Gutenberg, 1980

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦ Allan Rosas and Esko Antola, "A Citizen's Europe: in search of a new order", Sage Publications, London 1995
- ♦ Foucault M, «About the concept of Dangerous Individual in 19th Century – Legal Psychiatry», translated by Alain Boudot and Jane Councinon, International Journal of Law and Psychiatry, Volume 1, 1-18, Pergamon Press
- ♦ Dandeker C, «Surveillance, Power and Modernity: Bureacracy and Discipline from 1700 to the present day», Polity Press, Cambridge U.K
- ♦ Keane J, "Public Life and Late Capitalism: Toward a political theory of Democracy", London-New York 1984, Life
- ♦ Bergalli R & Sumner C, "Social Control and Political Order: European Perspectives at the end of the Century», Sage Publications, London 1997
- ♦ Foucault M, «Power & Knowledge», the Harvester Press, 1986
- ♦ Joubert C & Bevers H, «Schengen Investegated: A copmarative Interpretation of the Schengen Provisions on International Police Cooperarion in the Light of the European Convention on Human Rights», Kluwer Law International, 1996

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦ Taylor I, «Criminology Post-Maastricht», *Crime, Law and Social Change*, Volume 30, No.4 1998-99, Kluwer Academic Publishers, 333-346
- ♦ Τσουκαλάς Κ, «Πόσο κινδυνεύουμε απο το Διαδίκτυο», *Το Βήμα*, 13-02-00
- ♦ Schneider R.S, «Overcoming barriers to communication between police and socially Disadvantaged neighbourhoods: A critical theory of community policing», », *Crime, Law and Social Change*, Volume 30, No.4 1998-99, Kluwer Academic Publishers, 341-377
- ♦ Locker D, « Unacknowledged Roots and Blatant Immitation: Postmodernism and the Data Movement, *Electronic Journal of Sociology* 1996
- ♦ Mainprize S, «Effective Affinities in Engineering of Social Control: The Evolution of Electronic monitoring, *Electronic Journal of Sociology* 1996
- ♦ Dobel R, «Power and Powerlessness in Global Village Stepping into the "Information Society" as a "Revolution from Above"» *Electronic Journal of Sociology* 1996
- ♦ Λαμπροπούλου Ε., «Η οργανωμένη εγκληματικότητα και η εσωτερική (αν-)ασφάλεια», *Ποινική Δικαιοσύνη: Νομοθεσία και Νομολογία – Θεωρία και Πράξη*», 8-9/2000, 881-884
- ♦ Λαμπροπούλου Ε., «Η Ευρώπη του Σένγκεν και η Ελλάδα», *Η Ημερησία*, 8-9 Ιουλίου 2000, Τα τετράδια της Οικονομίας, σελ.3-8

- ♦ Παπαθανασόπουλος Ε, «Κατ'οικον Φυλάκιση με ηλεκτρονική επιτήρηση-Μετεξέλιξη του Πανοπτικού σχήματος», Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 5-10/19901992
-

	B	A
Beck, 57		Αμστερνταμ, 13
Bogard, 28		Ανασφάλεια, 26
	D	Ανομία, 13
		Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, 66
Durkheim, 10		Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού χαρακτήρα. See
	F	Αστυνομία, 33
		Ασυλο, 33
Foucault, 28		Ασφάλεια, 33
	H	Ασφαλιστικές δικλίδες, 38
		Αυτοπειθάρχηση, 14
Hypercontrol, 28		B
	J	Bentham, 62
		Βίζα, 33
J.Kean, 25		Γ
	M	Γνώση, 25
		Γραφειοκρατία, 20
Merton, 10		Δ
	N	Δεδομένα, 18
ne bis in idem, 46		Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, 37
	S	Δημοκρατία, 24
		Δημόσια τάξη, 43
Savigny, 52		Διεθνοποίηση, 34
Schengen, 14, 26		Δίκαιο, 17
Shearing, 27		Δικαιοσύνη, 33
simulation, 28		Δικαιώματα, 54
SIRENE, 48		Δικαστική Συνεργασία, 45
SIS, 36		Ε
Stenning, 27		Εγκληματικότητα, 34
	V	Εθνική ασφάλεια, 43
		Ελευθερία, 24
virtualization, 29		Εξειδίκευση, 25
	W	Επανακοινωνικοποίηση, 27
		Επικινδυνότητα, 29
Weber, 23		Επιτήρηση, 28,60
widening the net, 19		Εποπτεία, 20, 57
		Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 34
		Ευρώπη, 26
		Η
		Ηλεκτρονική επιτήρηση, 18
		Ι
		Ιδεολογία, 21
		Ισχύς, 58

Κ

Κοινωνικοποίηση, 14
Κοινωνικός έλεγχος, 9

Μ

Μάαστριχτ, 13
Μετανάστευση, 52

Ν

Νομιμότητα, 24

Π

Πανοπτισμός, 62
Παρέκκλιση, 13
Πειθαρχία, 23. *See*
Πρόσβαση, 40
Πρότυπα, 30

Σ

Στιγματισμός, 31
Σύνορα, 33

Τ

Ταυτότητα, 15

